

USAID
FROM THE AMERICAN PEOPLE

DEFENDING HUMAN RIGHTS PROJECT

Македонско здружение на млади правници

ГОДИШЕН ИЗВЕШТАЈ

2016

ЗА ЕФИКАСНОСТА НА ПРАВНАТА ЗАШТИТА НА
ЧОВЕКОВИТЕ ПРАВА
ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Скопје, Февруари 2017 година

COPYRIGHT © 2017 MACEDONIAN YOUNG LAWYERS ASSOCIATION

ГОДИШЕН ИЗВЕШТАЈ

2016

ЗА ЕФИКАСНОСТА НА ПРАВНАТА ЗАШТИТА НА
ЧОВЕКОВИТЕ ПРАВА
ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Macedonian Young Lawyers Association

Овој документ е овозможен со поддршка од американскиот народ преку Агенцијата за меѓународен развој на Соединетите Американски Држави (УСАИД). Содржината е одговорност на Македонското здружение на млади правници и не ги изразува ставовите на УСАИД или Владата на САД.

Наслов:
**ГОДИШЕН ИЗВЕШТАЈ ЗА ЕФИКАСНОСТА НА ПРАВНАТА ЗАШТИТА НА
ЧОВЕКОВИТЕ ПРАВА ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА**

Издава:
Македонско здружение на млади правници - МЗМП Скопје

Подготвиле:
Јасна Оровчанец Аранѓеловиќ
Благоја Пандовски
Елена Георгиевска
Вера Мартиноска

Уредници:
Александра Цветановска
Гоце Коцевски

Ликовно графичко обликување и печат:
Креатива Лаб Дооел Скопје

Тираж:
100

CIP - Каталогизација во публикација
Национална и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски", Скопје

342.72/.73:340.13(497.7)"2016"
343.211.3(497.7)(047)

ГОДИШЕН извештај за ефикасноста на правната заштита на човековите
права во Република Македонија : 2016 / [подготвиле Јасна Оровчанец
Аранѓелковиќ ... и др.]. - Скопје : Македонско здружение на млади
правници, 2017. - 90 стр. ; 21 см

Фусноти кон текстот

ISBN 978-608-65968-5-9

1. Оровчанец Аранѓелковиќ, Јасна [автор]

а) Човекови права и слободи - Правна заштита - Македонија - 2016 -

Извештаи

COBISS.MK-ID 102908682

СОДРЖИНА:

Листа на скратеници:	6
ИЗВРШНО РЕЗИМЕ	7
ВОВЕДНИ НАПОМЕНИ	10
За извештајот	10
За Проектот на УСАИД за заштита на човековите права	11
За користената методологија	12
За правната заштита на човековите права во РМ	13
Дел 1: ДОКУМЕНТИРАНИ ПОВРЕДИ НА ЧОВЕКОВИТЕ ПРАВА	15
Област 1: Права поврзани со животот, телото и личноста	15
Област 2: Право на еднаквост и заштита од дискриминација	20
Област 3: Право на слобода и фер судење	25
Област 4: Слобода на говор и слобода на вероисповест	31
Област 5: Слобода на здружување и искажување на мирен протест	34
Област 6: Право на приватност и тајност на комуникацијата	37
Област 7: Право на социјално осигурување и социјална заштита	42
Област 8: Право на здравствена заштита	51
Област 9: Бегалската криза и заштитата на човековите права	52
Дел 2: ЕФИКАСНОСТА НА УСТАВНИТЕ ГАРАНЦИИ ЗА ЗАШТИТА НА ЧОВЕКОВИТЕ ПРАВА	55
1.Заштитата на човековите права пред судовите во РМ	55
Студија на случај 1: С.З. против МВР	56
Студија на случај 2: К.И. против МВР	61
Студија на случај 3: "Но пасаран" против БЕГ (Балкан енерџи груп)	64
2.Уставниот суд на Р. Македонија	68
3. Постојана анкетна комисија за заштита на човековите права во РМ	74
4. Народниот правобранител на РМ	76
Дел 3: Преглед на одлуки на Европскиот суд на човековите права донесени во 2016 година кои се однесуваат на Република Македонија	80

ЛИСТА НА СКРАТЕНИЦИ:

УСАИД	Агенција за меѓународен развој на Соединетите Американски Држави
МЗМП	Македонско здружение на млади правници
РМ	Република Македонија
СЈО	Специјално јавно обвинителство
ДИК	Државна изборна комисија
КПД	Казнено – поправен дом
КЗ	Кривичен законик
ЕБР	Единица за брзи интервенции
МТСП	Министерство за труд и социјална политика на РМ
НПМ	Национален превентивен механизам
ПТЦ	Прифатен транзитен центар

ИЗВРШНО РЕЗИМЕ

Заштитата и почитувањето на човековите права во РМ во текот на 2016 година беа во голема мера зависни од општествениот и политичкиот контекст во кој што се наоѓаше државата. Во 2016 година ескалираше политичката криза која започна со обзnanувањето на скандалот со масовното прислушкување и објавување на телефонски разговори меѓу водечки политичари кои укажуваат на индиции за сторени кривични дела. Договорот од Пржино од 2015 година не се реализираше во целост и во рамки на предвидената динамика што ги иницираше случувањата од 2016 година. Во април 2016 година, неколку недели откако Уставниот суд на РМ ги укина одредбите од Законот за помилување и овозможи помилување за сите кривични дела предвидени со КЗ, Претседателот на РМ ги помилува политичарите и останатите јавни личности кои беа предмет на интерес за Специјалното јавно обвинителство. Оваа одлука наиде на сериозен отпор кај дел од општеството и беше повод за неколкумесечни секојдневни протести кои понатаму го добија називот „Шарена револуција“. Протестите завршија со постигнувањето на т.н. „договор од 20 јули“ со кои претставниците на водечките политички партии постигнаа согласност за одржување на предвремени парламентарни избори, како средство за излез од политичката криза. Изборите се одржаа на 11 декември 2016 година, меѓутоа веќе два месеци по нив РМ нема конституирано собрание, ниту избрана влада со што се пробиени роковите дадени во Уставот на РМ. Нерашавањето на политичката криза предизвикува сериозен вакуум во функционирањето на институциите кои се должни да ги штитат човековите права, што влијае негативно во почитувањето на правата воопшто.

Почетокот на 2016 година беше одбележан и со продолжување на „бегалската криза“ започната претходната година и протекот на голем број бегалци од Сирија, Ирак и Авганистан, како и од останатите држави од Блискиот Исток и Северна Африка. Во февруари 2016 година, по спроведените преговори меѓу државите членки на ЕУ и државите кои се наоѓаа на т.н. „балканска рута“ беше донесена одлука да се прекине со физичко затворање на премините од каде поминуваа бегалците на границата на РМ со Република Грција. Затворањето на „балканската рута“ резултираше со заглавување на

значителен број бегалци кои во тој момент се наоѓаа на територијата на РМ, како и со формирање на огромен бегалски камп во Идомени, Р. Грција со повеќе од 40.000 бегалци. Дополнителни импликации кои оваа одлука ги имаше по почитувањето на човековите права беа и зачестената појава на т.н. Push-backs (присилни враќања на територијата од каде влегле лицата), како и повторно активирање на илегалните канали за криумчарење на мигранти.

Загрижувачки се случаите на убиства врз жени сторени при вршење на семејно насилство од страна на сторители кои веќе претходно биле пријавувани како сторители на семејно насилство, меѓутоа одговорните служби затаиле и не ги презеле сите мерки кои можеле да ги преземат согласно законите. Ваквите случаи се чести и укажуваат на немање можност на државата да го заштити животот на жените во случаи на семејно насилство. Во текот на 2016 година продолжија поплаките и претставките за несоодветна здравствена заштита во притворските и затворските установи, особено за хронично болните затвореници како и со неколку смртни случаи на лица лишени од слобода. Во иста насока беа и поплаките за нечовечки услови во кои живеат овие лица, вклучувајќи ги и установите каде се лекуваат лица со здравствени проблеми од областа на менталното здравје.

Во 2016 година беа забележани значителен број на случаи на дискриминација по основ на етничка припадност, пол, политичка (не)припадност и кон претставници на ЛГБТИ заедницата. Дискриминацијата по основ на етничка припадност се спроведуваше во одредени случаи на граничните премини каде продолжи праксата на профилирање и спречување на лица од ромска етничка припадност да патуваат во странство. Дополнително, граѓани од оваа етничка група кои живеат во крајна сиромаштија имаа отежнат пристап до правата од здравствена заштита, споредено со останатите граѓани. Дискриминацијата по основ на пол беше забележана пред се во областа на работните односи. Не продолжувањето на работниот однос на определено време на работничките кои останале бремени како негативна појава продолжи и во 2016 година. Законот за работни односи предвиде различна возраст за можност за продолжување на работниот однос по надминувањето на возраста за пензионирање. Така мажите имаа можност да работат до 67 години, додека жените до 65 години. Ваквата нееднаквост беше констатирана од страна на Уставниот суд и одредбата со која беше воспоставена, се укина. Дискриминацијата по политичка (не)припадност е раширена значително во однос на вработувањето и работењето во органите на државната управа и е сериозен проблем кој за жал и покрај неколкуте

постапки се уште нема судска разрешница поради тешкотијата да биде докажан таков случај.

Особено загрижувачки во однос на заштитата на човековите права е не-разрешувањето на скандалот за прислушкувањето за кој и две години по неговото објавување нема ниту правна, ниту пак политичка одговорност. Во 2016 година продолжи праксата на „жигосување“ на граѓански активисти, вработени во граѓански организации и новинари поради јавното изразување на нивните политички ставови и убедувања. Жигосувањето се изврши со јавно објавување на податоци за приходите од работен однос и договор за вршење на услуги кои имаат статус на даночна тајна. Во 2016 година беа забележани делумно прикриени и прикриени притисоци спрема одредени индивидуи, или групи поради излегување на протест, или јавно објавување на политички став.

Во горе - опишаниот контекст заштитата на човековите права во споредба со 2016 година нема напредок. Вообичаените политики, практики и случаи кои ги повредуваат човековите права, а се присутни во општеството повеќе години и понатаму се случуваат. Особено загрижувачки е забележаното затајување на уставните гаранции за заштитата на човековите права, пред се судската заштита, која доколку би функционирала ефикасно и би била достапна за граѓаните, значително би ја подобрила состојбата со човековите права во РМ.

ВОВЕДНИ НАПОМЕНИ

За извештајот

Годишниот извештај за ефикасноста на правната заштита на човековите права во Република Македонија¹ е активност на *Проектот на УСАИД за заштита на човековите права* (Проектот) спроведуван од Македонското здружение на млади правници (МЗМП). Извештајот има за цел да ги презентира повредите на човековите права кои се забележани во рамките на Проектот во текот на 2016 година. Покрај документирањето на повредите, Извештајот ја анализира и ефикасноста на уставно воспоставените механизми за заштита на човековите права, како уставно воспоставени механизми.² Предмет на анализа на овој извештај се: редовните судови; Уставниот суд на РМ; Народниот правобранител на РМ; и Постојаната анкетна комисија на Собранието на РМ.

Овој Извештај е втор годишен извештај изготвен во рамки на Проектот на УСАИД за заштита на човековите права. Извештајот има за цел да придонесе за создавање слика за состојбата на човековите права во РМ. Тој се надоврзува на останатите национални и меѓународни извештаи, со посебен фокус на правната заштита на човековите права, односно како и до која мера правните механизми како гарант за заштита на човековите права се ефикасни кога одредено лице ќе се обиде да ги искористи.

Првиот дел од Извештајот содржи опис на повредите на човековите права кои се забележани и документирани од страна на Проектот. Повредите се групирани во шест области во зависност од видот на човековото право кое е засегнато со нив: 1. Живот, тело и личност; 2. Еднаквост и заштита од дискриминација; 3. Слобода и фер судење; 4. Слобода на говор, вероисповест и движење; 5. Слобода на здружување и искажување на мирен протест; 6. Приватност и тајност на комуникациите; 7. Социјално осигурување и социјална заштита; 8. Здравствена заштита; и 9. Бегалската криза и заштитата на човековите права. Вториот дел од Извештајот, анализира дали и во колкава мера уставните гаранции за заштита на човековите права се покажале ефикасни во пракса преку студии на конкретни случаи и следење на постапувањето на надлежните органи. Последниот дел од извештајот ги презентира и анализира одлуките на Европскиот суд на човековите права донесени во 2016 година кои се однесуваат на Република Македонија.

За Проектот на УСАИД за заштита на човековите права

Проектот на УСАИД за заштита на човековите права е тригодишна програма која има за цел да придонесе кон унапредување на заштитата и промоцијата на човековите права и демократските вредности во Р. Македонија преку правна едукација, стратешко застапување и зајакнување на капацитетите на правните професионалци и граѓанските организации. Проектот го спроведува Македонското здружение на млади правници.

Активностите на Проектот се групирани во следниве компоненти:

- **Јакнење на капацитетите на адвокатите и младите правници во областа на човековите права**

Организирање на основни и напредни обуки од областа на човековите права како и програма за практиканство за млади правни професионалци, се со цел да се придонесе кон подобрување на нивните знаења во врска со промоцијата и заштитата на човековите права. Проектот има за цел да создаде тим од правни професионалци кои ќе можат да го стават на тест правниот систем и да придонесат кон градење на правна пракса за одбрана на човековите права и основните демократски вредности загарантирани со Уставот на РМ.

- **Стратешко застапување и правни совети во случаи на повреди на човековите права**

За жртвите од повреди на основните човекови слободи и права Проектот обезбедува бесплатни правни совети од страна на адвокати, како и стратешко застапување пред домашните судови и меѓународните институции. Резултатите од стратешкото застапување ќе бидат објавени во посебни годишни извештаи.

- **Зајакнување на улогата на граѓанските организации во правната заштита на човековите права**

Проектот работи и со граѓанските организации, за да ги зајакне нивните капацитети за промовирање и заштита на човековите права. Проектот поддржува и воспоставување на соработка помеѓу граѓанските организации и адвокатите со искуство во заштитата на човековите права, со цел заеднички да спроведуваат образовни кампањи и активности за зајакнување на јавната свест во оваа област.

¹ Во понатамошниот текст Извештајот

² Шкарик С. Уставно право, Скопје 2006. Стр. 331.

За користената методологија

При изработката на овој Извештај, тимот користеше комбиниран аналитичко –синтетички пристап во однос на прибирање податоци, нивно документирање и анализа. Извештајот има за цел да ги постигне следниве истражувачки цели:

- Да ги опише повредите на човековите слободи и права кои се документирани во рамките на Проектот;
- Да анализира дали постојните правни средства и механизми, пред се судската заштита се ефикасни во обезбедувањето на заштита на граѓаните кога нивните слободи и права се повредени.

Податоците кои се однесуваат на идентификуваните повреди на човековите права се прибрани преку следниве извори на податоци:

- Документирани поплаки и информации од граѓани, добиени преку бесплатната телефонска линија: 0800 77 800;
- Документирани правни совети обезбедени од страна на адвокати;
- Увид во списите од предметите спроведени со помош од Проектот;
- Следење и увид во објави на медиумите кои се однесуваат на случаи на повреда на човековите права;
- Следење на релевантни меѓународни и национални извештаи кои се однесуваат на заштитата на човековите права во РМ, законодавната активност;
- Барања за слободен пристап до информации од јавен карактер.

Повредите на човековите права во овој Извештај се документирани, користејќи *дескриптивен метод* со детален опис на фактичката состојба при тоа личните податоци на наведените извори се соодветно заштитени. Под повреда се подразбира секое дејствие, пропуштање на дејствие, постапка или политика која ги засегнува основните човекови слободи и права дефинирани во Уставот на РМ.

Ефикасноста на правните средства се анализира преку следење на статистички податоци за работата на институциите кои имаат надлежност во заштитата на човековите права, правна анализа на нивните одлуки, како и со користење на методот *студија на случај*. Овој метод овозможува преку анализа на конкретен случај, за кој што

е овозможена правна помош во рамките на Проектот, да се утврди како се покажала ефикасноста на правните средства во пракса. При селекцијата на случаи кои се анализираат, користени се следниве критериуми: да се засегнати поголем број на граѓани од проблемот; проблемот веќе да е забележан; да постојат факти и докази кои укажуваат на повреда на човеково право. Со овој метод фокусот се става на следниве елементи од случаите:

- Контекстот, односно опкружувањето во кое настанал случајот;
- Фактичката состојба во секој случај;
- Релевантните и важечки правни норми кои го уредуваат прашањето;
- Расположливите правни средства во поединечната ситуација т.е. нивната правна уреденост и искуствата од поведените постапки;
- Правни прашања кои ги отвораат случајот и постапувањето на судовите.

Временскиот период опфатен со извештајот е од 1 јануари 2016 година до 31 декември 2016 година.

За правната заштита на човековите права во РМ

Основните слободи и права на човекот признати со меѓународното право и утврдени со Уставот, како и владеењето на правото се темелни вредности на уставниот поредок на Република Македонија. Уставот, како највисок правен акт утврдува листа на слободи и права на кои им се гарантира заштита во Македонија³, а со ратификуваните меѓународни договори како дел од внатрешниот правен поредок, се дава можност и за вклучување на дополнителни слободи и права кои не се предвидени со Уставот. Заштитата на слободите и правата според Уставот се остварува преку т.н. **гаранции на основните слободи и права**⁴. **Основна гаранција која ја предвидува Уставот е можност за заштита пред судовите и Уставниот суд на РМ во постапка заснована врз начелата на приоритет и итност.**

Останатите гаранции кои Уставот ги предвидува како гаранции за заштита на човековите права, вклучуваат и судска заштита на законитоста на поединечните акти, како и активно запознавање на граѓаните со човековите права и основни слободи.

³ Глава 2 од Уставот на РМ.

⁴ Уредени со членовите 50 –54 од Уставот на РМ.

Покрај овие гаранции, заштитата на човековите права се остварува и преку почитување на принципот на владеење на правото (уставност, законитост, јавно објавување на законите, *vacatio legis* период, забрана за ретроактивно дејство на прописите, како и независна и самостојна адвокатура). Ограничување на слободите и правата е единствено дозволено во случаи утврдени со Уставот или за време на воена и вонредна состојба, но и во овој случај само на начин утврден со Уставот.

Покрај заштитата пред судовите, Уставот го воспоставува и Народниот правобранител на РМ како посебен орган кој ги штити уставните и законските права на граѓаните кога им се повредени од органите на државната управа и од други органи и организации коишто имаат јавни овластувања. Дополнително, Уставот воспоставува и Постојана анкетна комисија во рамки на Собранието на РМ која има за цел да ги штити слободите и правата на граѓаните.

Дел 1: ДОКУМЕНТИРАНИ ПОВРЕДИ НА ЧОВЕКОВИТЕ ПРАВА

Област 1: Права поврзани со животот, телото и личноста

Од Уставот на РМ:

Член 10

Животот на човекот е неприкосновен. Во Република Македонија не може да се изрече смртна казна по ниту еден основ.

Член 11

Физичкиот и моралниот интегритет на човекот се неприкосновени. Се забранува секој облик на мачење, нечовечко или понижувачко однесување и казнување. Се забранува присилна работа.

- **Зачестена појава на феминициди⁵ (убиства на жени) како последица на затајување на службите кои се должни да ги заштитат жртвите од семејно насилство.**

Статистиката бележи раст на лица кои се жртви на семејно насилство, а со самото тоа се случуваат феминициди, односно убиства на жени кои што се случиле како последица од вршење на семејно насилство. Во април 2016 година, во расправија со сопругот со кого водела бракоразводна парница, жената била киднапирана, претепана од сопругот, а спасена од случаен минувач. Жената поднела кривична пријава за убиство во обид при вршење семејно насилство⁶. Во друг случај, во август 2016 година беше пронајдено тело на жена во водите на езерото Калиманци. Според медиумите, претходела семејна расправија со нејзиниот сопруг. Случајот го пријавила нејзината мајка која кога слушнала вресци се исплашила за безбедноста на ќерката

⁵ Дефиниција на поимот феминицид и неговото значење според Светската здравствена организација http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/77421/1/WHO_RHR_12.38_eng.pdf

⁶ Извор: <http://zase.mk/ja-tepal-do-bessoznanie-skopjanka-se-bori-za-zhivot-otkako-bila-pretepana-od-soprugot/>

која заминала со возило со сопругот. Според медиумите, на телото на починатата биле пронајдени траги од насилство, а смртта настапила поради давење во езерото⁷.

Овие случаи за жал не се изолирани туку претставуваат тренд. Еден од најбруталните случаи на убиство во изминативе години се случи 2014 година во Кавадарци, кога од страна на поранешниот сопруг беше убиен таткото, мајката и сестрата на жената која претходно била жртва на семејно насилство⁸. Имено, убиецот поседувал оружје за кое што имал дозвола и истото не му било одземено од страна на надлежните институции, иако бил пријавен како вршител на семејно насилство. Во 2015 година поднесени се 252 пријави каде што како оштетени се јавуваат припаднички на женскиот пол за телесни повреди, кои биле жртви на семејно насилство⁹.

Во периодот од месец октомври 2015 година, до истиот месец 2016 година донесени се 27 пресуди од кои во 11 се изречени затворски казни за сторителите на семејно насилство. За кривичното дело убиство се изречени 4 пресуди и определена е казна затвор. За кривичното дело тешка телесна повреда се изречени 6 пресуди од кои 4 се условни, една е ослободителна пресуда, а со една пресуда изречена е затворска казна¹⁰. Според неофицијалните податоци на невладините организации во период пократок од две години од почетокот на 2015 година до ноември 2016 година, регистрирани се 15 фемидици¹¹.

- **Нечовечко и понижувачко постапување при лишување од слобода на лица осомничени за вршење на кривични дела**

Специјалното јавно обвинителство (СЈО) во 2016 година започна истражна постапка за нечовечко постапување при лишувањето од слобода на лицето Љ.Б. поради тоа што службените лица употребиле сила и закана и ги пречекориле законските овластувања за употреба на средства за присилба. СЈО укажа дека употребиле прекумерна физичка сила, насилно го легнале на земја, удирајќи го и држејќи го за раце. Според СЈО, на оштетениот му било предизвикано душевно страдање, директно му било понижено човечкото достоинство и личност и го дискриминирале по политичка основа¹². Во 2016 година, адвокатката на обвинетите во случајот „Дива населба“, информираше преку медиумите за наводно насилно однесување од страна на полицијата за време на превозот на еден од обвинетите кој еден час

бил малтретиран од страна на полицијата, (фатен за коса и удрен во главата со другиот обвинет, пцуен, навредуван и омаловажуван)¹³.

Во 2015 година беа донесени пет пресуди¹⁴ од страна на ЕСЧП против РМ кои што се однесуваат на повреда на членот 3 (Забрана за мачење) од ЕКЧП. Постапките се однесуваат за тортура извршена од страна на државни службеници. Во овие случаи, обвинителството, или не поведе истрага иако делата биле пријавени, или истрагата била неефективна поради што оштетените не добиле соодветна и правична судска разрешница¹⁵.

- **Несоодветна здравствена заштита за лицата лишени од слобода или кои издржуваат казна затвор**

МЗМП во извештајот за 2015 година¹⁶ информираше за проблемот со пристапот до соодветна здравствена заштита со кој се соочуваат лицата кои издржуваат затворска казна во казнено поправните установи во РМ. Народниот правобранител на РМ известува веќе неколку години последователно за проблемот со кој се соочуваат затворениците особено, земајќи го предвид фактот дека во КПД „Идризово“ има еден доктор на 2000 лица, кој го напушта работно место во 16 часот¹⁷. Во текот на 2016 година, медиумите информираа за починати затвореници во КПД „Идризово“. Во јануари имало два смртни случаи. Едното лице имало 52 години, боледувало од астма и добило бронхопнеумонија, а другото лице било тепано од страна на командирите. Според изјава дадена во медиумите „Другото лице, имам информација дека било тепано до смрт од страна на командирите и тие се револтирани зашто во јавноста не се пренесуваат информации за нивната безбедност каде што во последната година има некаде околу 10 смртни случаи токму поради насилното однесување на чуварите и поради несоодветната здравствена услуга“¹⁸.

Осуденик во кумановскиот затвор неколку дена престојувал во ќелија со скршеница без да биде прегледан од страна на доктор. Тој бил приморан да го чека докторот во големи болки, затоа што докторот не доаѓал секој ден во затворот, а кога го прегледал го упатил во болница, но чуварите му кажале соопштиле да почека уште неколку денови, затоа што сите возила биле зафатени. Лице кое ја отслужувало затворската казна било приморано да пријави кај Народниот правобранител на РМ и по неговата интервенција, лицето било однесено во болница каде

7 Извор: http://kanal5.com.mk/vesti_detail.asp?ID=103102

8 Извор: <http://vesti.mk/read/news/3687561/1328144/trojno-ubistvo-vo-kavadarci>

9 Стр.14 од Пристап на жените до правда, анализа на Здружение за еднакви можности „Еднаков пристап“, достапен на <http://myla.org.mk/wp-content/uploads/2016/09/Pristap-do-pravda-za-zeni-Analiza-1.pdf>

10 Извор: <http://www.akademik.mk/pregled-na-nabljuduvani-sudski-postapki-za-nasilstvo-vrz-zheni-zagrizhuva-podatokot-deka-bile-izrecheni-duri-4-uslovni-osudi/>

11 Извор: <http://novatv.mk/helsinki-70-presentation-od-zhenite-vo-makedonija-bile-zhrtvi-na-nasilstvo/>

12 Извор: <http://slobodna.mk/2016/06/06/tortura-2/>

13 Извор: <http://alsat.mk/News/284375/advokati-na-obvineti-vo-diva-naselba-alarmiraat-za-maltretirawe-obvineto-lice>

14 Аслани против РМ (Ж.бр. 24058/13), Андоновски против РМ (Ж. бр. 24312/10), Хајрулаху против РМ (Ж. бр. 37537/07), Илиевска против РМ (Ж.бр. 20136/11) и Китановски против РМ (Ж.бр. 15191/12)

15 Стр 28 и 29 од Извештај во сенка, поглавје 23 достапен на http://www.epi.org.mk/docs/Izvestaj_mk.pdf

16 Стр. 13 од Годишен извештај за ефикасноста на правната заштита на човековите права, достапно на <https://goo.gl/Erw1t5>

17 Извор: <http://telma.com.mk/vesti/pochina-29-godishen-zatvorenik-vo-idrizovo>

18 Извор: <http://daily.mk/hronika/dva-smrtni-sluchai-zatvorot-idrizovo>

конечно ја добило соодветната грижа, односно ногата му била ставена во гипс.

При крајот на 2016 година медиумите проследија информација дека починале две лица кои издржуваат затворска казна. Лице на возраст од 46 години починало на патот кон клиниката, а за само неколку дена се случува уште еден смртен случај на 29 годишно лице кое отслужувало затворската казна и починало во Клиничкиот центар во Скопје¹⁹. Во изјавите дадени за медиумите од страна на другите лица кои ја отслужуваат затворската казна се наведува дека лицето неколку пати одело кај докторот во затворот, но докторот му велел дека не може да му помогне. Очигледно е дека пристапот до соодветна здравствена заштита на лицата кои што се лишени од слобода е проблематичен. Без лекарска грижа се оставени осудениците во затворите во Куманово, Крива Паланка, Струга, Струмица, Гевгелија, Прилеп и Охрид²⁰ Согласно член 124 од Законот за извршување на санкции, на осудените и притворените лица им се обезбедува потребна медицинска помош и болничко лекување според прописите од областа на здравствената заштита и здравственото осигурување.

Во 2016 година во КПД „Идризово“ се забрани осуденичките да ја делат дневната терапија со таблети и метадон и истото се случи од кога интервенираше Народниот правобранител на РМ. Во КПД „Идризово“ има сместено 1950 лица кои ја отслужуваат затворската казна, а има само еден доктор, нема втора и ноќна смена како и дежурство²¹.

- **Нечовечки услови во некои од затворите, воспитно поправните домови во РМ и психијатриските болници и установи**

Во Република Македонија и во 2016 година затворите се пренатрупани и ги надминуваат сместувачките капацитети со кои располагаат. Вкупниот број лица кои се наоѓаат во затворите во РМ е 3.446, а сместувачкиот капацитет е 2.026 лица. Во затворот во Струмица престојуваат 150 лица, а тој има капацитет само за 62 лица²². Во посебниот извештај на Народниот правобранител на РМ по посетата на Воспитно-поправниот дом „Тетово“ се констатира дека хигиената во санитарните јазли и тоалетите е на незадоволително ниво, немаат врати, завеси и приватност, а со тоа е загрозувана интимноста при нивното користење.

19 Извор: <http://sitel.com.mk/pochina-ushte-eden-zatvorenik-od-idrizovo>

20 Извор: <https://goo.gl/gMqOnD>

21 Извор: <http://sdlk.mk/index.php/neraskazhani-prikazni/zatvorot-idrizovo-zabrani-osudnichki-da-davaat-lekovi-i-metadon-po-reaktsijata-na-ombudsmanot/>

22 Извор: <http://www.telegraf.mk/aktuelno/makedonija/ns-newsarticle-helsinki-komitet-zatvorite-vo-makedonija-se-prenatrupani-situacijata-e-alarmanntna.nspj>

Капењето во зимскиот период е еднаш неделно. Народниот правобранител констатира дека децата физиолошките потреби не можат да ги извршуваат по 22 часот доколку не се јави на повикот дежурниот, па тие се приморани да уринираат во собата²³. Изостанува и редовниот образовен процес во домот.

Народниот правобранител исто така констатираше дека во установата нема вработено медицинско лице, односно здравствен работник, медицинска сестра, или стоматолог. Не смее да се занемари фактот дека амбулантата не располага со основни медицински апарати, а на некои деца им е препишувана и лекот дијазепам. Законот наложува овие деца да бидат здравствено осигурани, но овде тоа не е случај. Децата се пожалиле дека лицата од Секторот за обезбедување, како и лицата кои се задолжени за описменување, често користат физичка сила, а употребата на т.н. бугарски палки, навреди и омаловажувања наводно се секојдневна пракса²⁴. Народниот правобранител алармираше во медиумите за воспоставување на редовен образовен процес и здравствена служба во установата²⁵.

Состојбата е исто така лоша и во Специјалниот завод во Демир Капија каде што Хелсиншкиот комитет за човекови права забележа дека лицата во оваа установа живеат во субстандардни услови и иако во заводот има сместено 277 штитеници, нема вработен ниту еден постојан доктор. Лицата се подложени на постојан провек и повеќето од нив имаат белодробни заболувања. Во извештајот се вели дека од 1993 година до 5ти февруари 2016 година, во Специјалниот завод починале 375 лица од кои повеќето од белодробни заболувања²⁶.

23 Стр 17 од Посебен извештај на Народен правобранител на РМ за условите за извршување на воспитно-поправната мерка упатување во Воспитно-поправен дом и степенот на остварувањето на правата на децата

24 Стр 34 од Посебен извештај на Народен правобранител на РМ за условите за извршување на воспитно-поправната мерка упатување во Воспитно-поправен дом и степенот на остварувањето на правата на децата

25 Извор: <http://24vesti.mk/popravnite-domovi-kako-vo-horor-filmovi>

26 Извештај од посетата на Хелсиншкиот комитет за човекови права на Р.Македонија на специјалниот завод – Демир Капија http://www.mhc.org.mk/system/uploads/redactor_assets/documents/1551/Izvestaj_Specijalen_zavod_Demir_Kapija_2016.pdf

Област 2: Право на еднаквост и заштита од дискриминација

Од Уставот на РМ:

Член 9

Граѓаните на Република Македонија се еднакви во слободите и правата независно од полот, расата, бојата на кожата, националното и социјалното потекло, политичкото и верското уверување; имотната и општествената положба. Граѓаните пред Уставот и законите се еднакви.

- **Продолжи дискриминацијата на припадниците на Ромската етничка заедница на граничните премини во РМ**

Дискриминацијата на Ромската етничка заедница на граничните премини во Република Македонија продолжи и во 2016 година. Во МЗМП се уште има пријави за ваквото постапување и во рамки на здружението се водат 27 активни судски постапки, а досега има четири правосилни пресуди со кои се утврдува повреда на правото на слобода на движење и дискриминација. Судовите, по овие предмети имаат неоедначени и понекогаш целосно спротивставени одлуки. Во дел од одлуките на судовите опишаното постапување е оценето како незаконско и дискриминаторско, додека во други не се најдени никакви повреди, или идентификувани процесни пречки за понатамошно постапување²⁷. Во ноември 2016 година, Министерот за внатрешни работи, Оливер Спасовски за медиумите изјави дека каква било дискриминација е недозволива и дека ќе бидат преземени соодветни мерки за да се надмине овој проблем, кој е евидентен во последниве неколку години. „Проблемот трае веќе подолг временски период, но кулмира во последно време, бидејќи се соочуваме со водење на судски постапки, односно поднесување на тужби за дискриминација пред надлежните судови во Република Македонија.“, посочи министерот. “Институциите не смеат да ги рушат честа и угледот на оние заради кои постојат, граѓаните. Укажувањето ќе биде во правец да се почитуваат Уставот и законите.“, нагласи министерот Спасовски²⁸.

27 Правно мислење за правото да се напушти државата, Проект на УСАИД за заштита на човековите права, Македонско здружение на млади правници: <https://goo.gl/EZ39Fs>

28 Спасовски: Недозволива е дискриминација на Роми на граничните премини <http://faktor.mk/spasovski-nedozvoliva-e-diskriminacija-na-romi-na-granichnite-premini>

- **Отказ и не-продолжување на договорот за вработување на определено време за бремените работнички**

Бремените жени се жртви на дискриминаторско постапување во работните односи. Мошне честа е појавата на не-продолжување на договорот за вработување на определено време откако ќе соопштат дека останале, или имаат намера да останат бремени. Дополнително, жените се ставени во крајно непријатна положба кога при спроведување на интервју за вработување им се поставува прашањето дали имаат деца, ако имаат за колку деца се работи, или пак дали планираат да основаат семејство. Основниот суд Скопје II Скопје, на 03.03.2016 година донесе пресуда со која утврди дискриминација и нееднаков третман по основ на личен статус, семејна и брачна состојба, односно бременост со прекинување на работниот однос. Имено, откако жената соопштила на работа дека е бремена, работодавачот не и го продолжил договорот и донел решение за престанок на работниот однос²⁹. Од една текстилна фабрика во јули, 2016 година од работа биле избркани 10 жени поради нивната одлука да станат мајки³⁰. Донесена е уште една пресуда со која се утврдува дискриминација на самохран родител во која се наведува дека „Судот смета дека доколку тужителката не била бремена, тужениот ќе склучел договор за вработување, односно ќе го продолжил договорот за вработување“³¹. На работното место на самохраната мајка бил вработен маж кој што ги немал истите компетенции како самохраната мајка – тужителката³².

- **Дискриминација по основ на сексуална ориентација и родоидентитет**

Во минатогодишниот извештај информиравме дека во работниот материјал, односно во учебно помагало предвидено во наставна програма на Филозофскиот факултет во Скопје е содржан омаловажувачки, понижувачки и навредлив говор кон лицата со хомосексуална ориентација и текстот избилува со навреди и поттикнување на омраза кон овие лица. Комисијата за заштита од дискриминација (КЗД), една година по поднесената претставка, донесе мислење во јули 2016 година, пречекорувајќи го законскиот рок (90 дена) четворократно.

29 Донесена е прва пресуда во РМ во која се утврдува дискриминација по основ на личен статус-бременост: <https://goo.gl/tBzQJ2> Пресуда на Основен суд Скопје II Скопје I-PO-618/15 од 03.03.2016

30 Извор: <https://goo.gl/AJ7vXM>

31 Извор: <http://www.press24.mk/samohrana-majka-od-skopje-koja-poradi-bremenosta-bila-diskriminirana-na-rabotnoto-mesto-ja-dobi>

32 Извор: <http://www.akademik.mk/samohrana-majka-koja-poradi-bremenosta-bila-diskriminirana-na-rabotnoto-mesto-ja-dobi-pravdata-na-sud/>

Според КЗД, во конкретниот случај не е сторена дискриминација, затоа што во спорниот текст „не се содржани зборови кои упатуваат на навреди или поттикнувачки третман“ и претпоставува дека „авторот користел соодветни истражувачки резултати“ и реферирал „соодветни научни авторитети“ при изработката на текстот.

Авторот во скриптата не презентира, ниту цитира релевантни научни истражувања врз основа на кои дошол до ставовите, ниту пак се повикува на соодветна релевантна литература. Тој во ниту еден случај не ги образложува тешките зборови, ниту пак презентира аргументирани ставови поткрепени со користење на било каков метод. Во скриптата наведува дека „хомосексуалноста е загрозувач на опстанокот на човечкиот вид, на човештвото, културата и цивилизацијата“. Имено, ако луѓето станат хомосексуалци – човечкиот вид ќе престане да постои, ќе изумре, а културата и цивилизацијата ќе се уништат. Тој смета дека на лицата со хомосексуална ориентација „им е потребна помош“ за ослободување од „нездрави верувања и приврзаности“. Авторот ги квалификува како „забегани“ и дека хомосексуалците или забеганите понатаму ќе бараат и „легалзирање на детската проституција и легализирање на брачни врски со андроиди, виртуелни суштества, уметнички дела, тенџериња, итн“. Професорот, врз основа на својот личен став посочува и на некој начин предвидува со примери кон што може да придонесе хомосексуалноста во општеството, притоа не земајќи предвид какви било истражувања или пак анализи³³.

- **Нееднаков пристап при обезбедувањето на здравствени услуги спрема припадници на ромската заедница кои живеат во крајна сиромаштија**

Деветгодишно девојче од ромска етничка заедница кое живеело во голема сиромаштија било повредено од автомобил кој се движел во рикверц. По првичниот преглед девојчето било упатено кај специјалист каде била констатирана дијагноза „фрактура на карлица“ и било задржано на болничко лекување. За потребите од утврдувања на кривична, односно прекршочна одговорност на возачот, како и за остварување на право на надомест на штета, девојчето било упатено да извади лекарско уверение. Во уверението, при давањето на квалификација на повредата било наведено дека се работи за „телесна повреда“ спротивно на медицинскиот (специјалистичкиот) извештај каде јасно е наведено дека се работи за „тешка телесна повреда“. Заради ваквата квалификација суштински се менува одговорноста на сторителот на сообраќајната незгода и се загрозува правото да се бара надомест на штета.

³³ Анализа на донесеното мислење од страна на Комисијата за заштита од дискриминација во случајот со користењето на навредлив и омаловажувачки говор во наставно помагало (скрипта) кое се користи на Филозофскиот

Нееднаквиот третман се состои во тоа што иста повреда во другите лекарски уверенија, секогаш е квалификувана како „тешка телесна повреда“.

- **Дискриминаторски содржини спрема еднородителските семејства содржани во учебникот по „Општество“ за четврто одделение**

Во учебникот за четврто одделение по предметот Општество е содржана вежба која бара од учениците да залепат фотографија од свадбата на родителите и да наведат дали родителите склучиле брак во црква или матична служба. Вежбата е дел од наставната програма и е наменета за сите деца. Граѓанските организации реагираа на ваквото постапување кое го сметаат за вознемирувачко и недолично спрема сите деца и родители кои што живеат во нетрадиционални семејства, еднородителски семејства, вонбрачна заедница, или пак родителите склучиле граѓански брак, но не направиле свадба³⁴.

- **Дискриминацијата по политичка (не)припадност е општо раширена и прифатена како нормална во општеството**

Политичката (не)определеност и во 2016 година е многу честа причина за дискриминација, но за жал таа многу ретко се пријавува. Ја среќаваме во работните односи во државните институции и јавните претпријатија и често се манифестира со неможност за вработување, унапредување и вреднување на трудот, како и со недавање работни задачи.

Типичен пример за ова е случајот на едно лице вработено во државна институција уште од 1993 година. Од 2006 година, лицето е деградирано на работното место од страна на претпоставените кое што се резултира со намалување на плата, со прераспределување на работа во други градови и со неможност за напредување во кариерата. Против лицето е спроведена и дисциплинска постапка и му е изречена казна, намалување на платата во износ од 15 % од последната исплатена месечна нето плата на работникот во траење од шест месеци заради кршење на работната дисциплина со злоупотреба на боледување. Злоупотребата се состои од неговото присуство на трибина на политичка партија.

Друг пример е лице кое 10 години работи на исто работно место. Во 2015 година поради нова систематизација лицето е распределено на работно место со кое не е задоволно.

³⁴ Извор: <http://reporter.mk/2016/10/20/%D1%83%D1%87%D0%B5%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA%D0%BE%D1%82-%D0%BE%D0%BF%D1%88%D1%82%D0%B5%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE-%D0%B7%D0%B0-4%D1%82%D0%BE-%D0%BE%D0%B4%D0%B4-%D0%B5-%D0%B4%D0%B8%D1%81/>

Лицето исполнува услови за повисоко ниво (напредување) согласно систематизацијата, бидејќи има повеќе од 10 години работно искуство, има високо образование и за своето работење било оценувано со „се истакнува“ и „задоволува“. Во институцијата во која работи вработени се 13 лица со различна политичка определеност од неговата а тие лица веднаш се стекнале со повисоко звање од неговото.

Исто така, во споредба со нововработените кои добиваат високи работни позиции, на лицето не му се овозможува да биде распределено на работна позиција која одговара на неговите квалификации, туку е распределено на времено извршување на работни задачи во друг град.

- **Дискриминација при остварувањето на правото на старосна пензија по основ на пол**

Шеесетипет годишна жена работела во државна институција и побарала продолжување на нејзиното вработување за уште две години, согласно можноста која ја нуди Законот за работни односи. Барањето и било одбиено, бидејќи според законските одредби возрасната граница до која жените можат да работат е 65 години, додека оваа граница за мажите е 67 години. Според мислењето на жената ваквата одредба и го ограничува правото на работа и на нееднаков начин ја третира во споредба со нејзините колеги од машки пол. Спорната одредба од ЗРО беше оспорена и пред Уставниот суд на РМ кој на 29 јуни 2016 година со одлука³⁵ го укина спорниот член 104 од Законот за работни односи кој се однесува на возраста за пензионирање. Судот смета дека друго е прашањето за правото на жената да се стекне со старосна пензија порано од мажот доколку таа самата тоа го избере. Ова се оправдува со принципот на афирмативна акција, односно позитивна дискриминација. Сепак, тоа исто право не може по автоматизам да се применува во други сфери, ако тоа води кон ограничувања на правата по основ на пол. Уставниот суд смета дека продолжувањето на работниот однос и правото на работа се разликува од остварувањето на правото на старосна пензија.

Член 12

Слободата на човекот е неприкосновена.

Никому не може да му биде ограничена слободата, освен со одлука на судот и во случаи и во постапка утврдена со закон.

Лицето повикано, приведено или лишено од слобода мора веднаш да биде запознато со причините за неговото повикување, приведување или лишување од слобода и со неговите права утврдени со закон и од него не може да се бара изјава. Лицето има право на бранител во полициската и судската постапка.

Лицето лишено од слобода мора веднаш, а најдоцна во рок од 24 часа од моментот на лишувањето од слобода, да биде изведено пред суд, кој без одлагање ќе одлучи за законитоста на лишувањето од слобода.

Притворот до подигнување на обвинението, по одлука на суд, може да трае најдолго 180 дена од денот на притворувањето. По подигнување на обвинението, притворот го продолжува или го определува надлежниот суд во случај и во постапка утврдени со закон.

Притвореното лице може под услови утврдени со закон да биде пуштено да се брани од слобода.

Член 13

Лицето обвинето за казниво дело ќе се смета за невино се додека неговата вина не биде утврдена со правосилна судска одлука. Лицето незаконито лишено од слобода, притворено или незаконито осудено, има право на надомест на штета и други права утврдени со закон.

Член 14

Никој не може да биде казнет за дело кое пред да биде сторено не било утврдено со закон или со друг пропис како казниво дело и за кое не била предвидена казна. Никој не може повторно да биде суден за дело за кое веќе бил суден и за кое е донесена правосилна судска одлука.

Член 15

Се гарантира правото на жалба против поединечните правни акти донесени во постапка во прв степен пред суд, управен орган, или организација, или други институции што вршат јавни овластувања.

- **Определување на мерка притвор за протест**

За време на одржувањето на протестите³⁶ полицијата привеле неколку учесници во протестите, за кои беше изречена мерка домашен притвор и против кои беа поднесени кривични или прекршочни

³⁵ Одлука У.бр. 114/2014-0-1 од 29.06.2016

³⁶ Протестите кои се одвиваа во Скопје и во неколку други градови во периодот од април – јуни 2016 година беа предизвикани од одлуката на Претседателот на Републиката за аболуција на почетокот резултираа со демолирање на неговата канцеларија и фрлање боја по објектите. Подоцна протестите продолжија под името „Шарена револуција“.

пријави за сторено кривично дело – Учество во толпа што ќе изврши кривично дело од член 385 од Кривичен законик. Судот, во овој период, одлучи дека е основано притворите да се продолжат за дополнителни 30 дена, без да го земе предвид фактот дека протестите продолжија како мирни и ненасилни, а на периоди воопшто не се ни одржуваа. Уште повеќе, на нивното продолжување не влијаеше околноста што за вакви кривични дела можат да се изречат парични казни или казна затвор до 3 години, а оваа казна кривичното дело го прави полесно и аналогно за истото може да се изрече полесна мерка на претпазливост³⁷. Една од основите за укинување на притворот беше давање на исказ за признавање на вина или признавање на вината по прибирање на трагите на кривичното дело³⁸. Во врска со овие настани се и информациите за оневозможување за давање исказ за признавање на вина во судска постапка, кое пак влијаело на можноста за укинување на притворот³⁹. Исто така, во однос на времетраењето на притворите, забележано е дека и по нивното формално укинување со судско решение, нивното фактичко траење продолжило поради времето кое било потребно за доставување на ова решение до обвинетите⁴⁰.

- **Прекумерна употреба на сила при спречување на протестите**

Ограничување на слободата е забележано и при: 1) насилни приведувања и апсења од страна на полицијата без предупредување, како и 2) приведување без објаснување на причините дополнето со заплена на возило како дел од протестот. Во врска со првата појава, насилно приведување е забележано при поставување на транспаренти⁴¹ од страна на активист од граѓанско здружение за време на собир на владејачката политичка партија, при што како основ за приведувањето беа наведени содржините на транспарентите кои оваа политичка партија ги сметала за навредливи⁴². Приведувањето резултираше со поднесување на прекршочни пријави по различни основи⁴³. Забележано е и приведување без објаснување на причините, со дополнително заплenuвање на возилото кое било користено за целите на протестите. Според надлежните органи, заплenuвањето било оправдано, бидејќи постоела можност за поднесување на обвинение⁴⁴ за сторено кривично дело за оштетување на добра под привремена заштита или културно наследство⁴⁵.

37 Извор: <http://www.mhc.org.mk/reports/413#.WD8im4WcG8A>

38 Член 173 став 1 точка 7 во врска со член 165 став 1 точка 2 од Закон за кривична постапка

39 Извор: <http://www.mkd.mk/makedonija/politika/prodolzhen-pritvorot-za-demonstrant-od-sharenata-revolucija>

40 Извор: <http://faktor.mk/demonstrantite-saveski-i-kunovski-ushte-ne-izleguvaat-od-doma/>

41 Извор: <http://novatv.mk/priveden-aktivistot-pavle-bogoevski/>

42 Извор: <http://novatv.mk/mvr-pavle-bogoevski-bil-priveden-zoshto-transparentite-bile-navredljivi/>

43 Извор: <http://a1on.mk/wordpress/archives/625140>, Извор: <http://standard.mk/mehmeti-za-pavle-ima-prekrshochna-prijava-simona-ja-uapsile-zashto-nemala-lichna-karta/>

44 Извор: <http://fokus.mk/video-politsijata-go-otvori-shareniot-pikap-za-vodenite-pishtoli-vozachot-krivichno-ke-odgovara/>

45 Повеќе за оправданоста за ваквата закана за можно кривично дело, види повеќе во дел Слобода на здружување и искажување мирен протест

Дел од лицата кои учествувале во протестите, а кои се задржани во полициска станица, поминале повеќе од 12 часа во станицата⁴⁶, спротивно од одредбите на Законот за полиција во кој е утврдено дека задржувањето на приведено лице не смее да биде повеќе од 12 часа во полициската станица.

- **Незаконско наспроти неправедно затварање (лишување од слобода)**

Едно лице⁴⁷ било осудено со неколку пресуди на вкупна казна од 15 години **затвор**. Со три други пресуди, изрекувани му се и други казни. По запознавање со неговите права, во согласност со одредбите на Кривичниот законик на РМ, лицето поднело барање за одредување на една казна, но барањето било одбиено. Како резултат на ваквата состојба, лицето поминува повеќе од 17 години во затвор спротивно на времетраењето на максимално утврдената казна затвор во Кривичниот законик која изнесува 15 години или доживотен затвор. Изрекување и издржување на казна затвор поголема од 15 години, а помала од доживотен затвор, согласно законикот не е дозволена. Иако лицето ја одлежало казната затвор спротивно на споменатата одредба, дополнително постоела и апсолутна застареност на извршувањето на казната. Лицето иницирало граѓанска постапка за утврдување на незаконско затварање, односно лишување од слобода, во која постапка ќе го остварува и правото на надомест поради незаконско затварање и доделување на обештетување.

Лице осомничено за одгледување на марихуана, дванаесет дена било држено во **притвор**, па пуштено да се брани од слобода во кривична постапка. Постапката траела две години, а е окончана со ослободување на лицето од обвинение⁴⁸. Во конкретниот случај, лицето повело постапка против државата поради неговото држење во притвор без вина, односно поради изрекување на незаконски притвор.

Според Комитетот за заштита на правата, „...*притворот се-уште се користи како казна, а не како мерка за обезбедување на непречена судска постапка.*“⁴⁹ Освен противзаконскиот притвор и незаконското затварање, тие укажуваат и на **неправеден притвор**, односно неправедно држење во повеќемесечен или повеќегодишен притвор на лица кои се товарат за извршување на кривични дела од полесна природа. Сметаат дека притворот на овие лица може да се замени со една од низата гаранции за обезбедување на присуство во постапката

46 Извор: <http://lokalno.mk/se-drzhat-vekje12-chasa-13-gragjani-na-raspit-vo-polisciski-stanici/>

47 Предмет на Проектот.

48 Извор: <http://www.libertas.mk/farmerot-dushko-ja-tuzhi-drzhavata/>

49 Извор: <http://revolucionermk.com/ajde-da-spasime-sudbini-graganska-aktsija-na-kzp-za-zloupotrebata-na-pritvorot-kako-kazna/>

кои како алтернатива постојат во легислативата⁵⁰.

Ставот го темелат на праксата на судот да врши замена на мерката притвор со една од гаранциите за обезбедување на присуство во некои од предметите кои ги води СЈО против високи државни функционери⁵¹. Сепак, иако се работи за случаи конкретно и посебно образложени и документирани од страна на Комитетот, судот не ги прифатил ваквите предлози⁵².

- **Судските и управните постапки и понатаму траат цела вечност за странките**

- **Судски постапки**

Странката⁵³ поседувала станарско право над стан во кој живеела како закупец. По стекнување на законски услови за откуп на овој стан, во 1999 година со друштвото кое стопанисувало со станови од овој тип, склучила нотарски договор за купопродажба на станот. Во договорот било предвидено купувањето да се извршува со отплата на рати на 40 години. Пред склучување на нотарскиот договор, странката уредно ги подмирила ратите за станарина, што впрочем било и услов за склучување на овој договор за купопродажба на недвижноста. По склучување на договорот за купопродажба, во неколку наврати, странката уредно ја исполнила својата обврска од договорот, со тоа што пред истекот на рокот од 40 години, таа ја извршила отплатата на станот. Но, странката, и по склучување на договорот за откуп, во наредните 6 месеци се-уште формално се водела како закупец на станот, бидејќи не била информирана, ниту пак била свесна дека мора да побара писмено раскинување на договорот за закуп на истиот стан. Поради ова, друштвото кое стопанисува со ваквите социјални станови во 2000 година поднело тужба за долг. Постапувајќи по оваа тужба, судот првото рочиште го закажал во 2015 година, додека првостепената одлука ја донел во 2016 година. Странката се повикува на повреда на правото на судење во разумен рок⁵⁴ гарантирано со Уставот на РМ воден од правилата во Европската конвенција за заштита на човековите права⁵⁵.

50 Извор: <http://www.akademik.mk/komitetot-za-zashtita-na-pravata-bara-zamena-na-pritvorot-za-desetina-obvini-litsa-so-domashen-pritvor/>

51 Извор: <http://sdk.mk/index.php/makedonija/trojtsa-umrele-zaboraveni-vo-pritvor-obvinuva-poraneshniot-pritvorenik-vane-tsvetanov/>

52 Извор: <http://www.libertas.mk/komitetot-za-zashtita-na-pravata-zgrozeni-sme-od-selektivniot-pristap-na-sudiite-vo-krivichniot-sudot-skopje-1-skopje/>

53 Предмет воден во рамките на Проектот на УСАИД за заштита на човековите права

54 Член 36 и 36-а од Закон за судовите („Службен весник на Република Македонија“ бр. 58/2006, 62/2006, 35/2008 и 150/2010)

55 Член 6 став 1 од конвенцијата

Во друг случај, за постоење сомнение за сторено кривично дело од член 131 став 1 од КЗ, против странката⁵⁶ во 2007 година е покренато обвинение до основниот кривичен суд. Постапувајќи по обвинителниот акт надлежниот суд донел пресуда во средината на 2015 година. Ваквата пресуда е укината со пресуда на второстепен суд на почетокот на 2016 година, а предметот е вратен на повторно постапување. Во повторната постапка првостепениот суд закажал нови седум главни претреси, а по нивно одржување е констатирано дека настапило апсолутно застарување на кривичното гонење на обвинетиот. Со ваквата констатација, кривичната постапка е запрена од страна на судот. До моментот на запирање против ова лице се водела постапката во траење од 9 години без донесување на правосилна и извршна пресуда против или во негова корист.

- **Управна постапка**

На лицето Н.Н. му било одобрено право на азил поради хуманитарна заштита, кое право на годишно ниво во неколку наврати му било продолжувано⁵⁷. По преиспитување на фактите, Одделението за азил при МВР во 2008 година донело решение со кое констатирало престанок на правото на азил. Лицето поднело навремена жалба до второстепената Комисија на владата на РМ за решавање на управни работи во втор степен⁵⁸. По одбивање на жалбата од страна на второстепената комисија, ова лице поднело и тужба до Управниот суд, оспорувајќи ја законитоста на актот. По неколкугодишен сплет на околнисти, во 2013 година на лицето повторно му било констатирано престанок на правото на азил поради хуманитарна заштита со решение од првостепеното Одделение за азил со образложение дека лицето претставува опасност по безбедноста на РМ. Против ова решение е поднесена тужба по која Управниот суд решава на начин на кој ја уважил тужбата и предметот го вратил на повторно постапување. На истиот начин, првостепениот орган решава со три наредни првостепени решенија кои се поништени со три наредни пресуди на Управниот суд. Кога предметот е вратен на повторно постапување по четврти пат и кога повторно барањето на странката е одбиено, а потоа и утужено пред Управниот суд, овој суд донел сосема различна пресуда со која тужбата е одбиена, а решението за одбивање на правото на азил е потврдено како законито. Моментално, и по поминување на 4 години во овој административен лавиринт, странката е се уште во исчекување на пресуда од Вишиот управен суд.

56 Предмет на проектот

57 Податок преземен од проектот „Правна помош и застапување на лица од интерес“ кој МЗМП го води со поддршка од Високиот Комесаријат за бегалци при Обединети нации

58 Комисијата на владата на РМ за решавање на управни работи во втор степен од областа на внатрешните работи, судството, државна управа, локална самоуправа и работите од верски карактер

Табела на одлуки на Врховен суд донесени во 2016 година по поднесени барања за утврдување на повреда на правото на судење во разумен рок

УПРАВНА ПОСТАПКА	ВКУПНО 13 ОДЛУКИ		
	ПРВОСТЕПЕНО ПОСТАПУВАЊЕ НА ВРХОВЕН СУД	ВТОРОСТЕПЕНО ПОСТАПУВАЊЕ НА ВРХОВЕН СУД	
Одбиени барања како неосновани	2	Усвоени жалби и утврдена повреда на правото	2
Усвоени барања	6	Одбиени жалби како неосновани	2
		Отфрлени жалби како ненавремени	1
КРИВИЧНА ПОСТАПКА	ВКУПНО 14 ОДЛУКИ		
	ПРВОСТЕПЕНО ПОСТАПУВАЊЕ НА ВРХОВЕН СУД	ВТОРОСТЕПЕНО ПОСТАПУВАЊЕ НА ВРХОВЕН СУД	
Отфрлени поради повлекување на барањето	2	Усвоени жалби и преиначување на првостепени пресуди само во делот на досудениот надомест за сторена повреда на правото	1
Одбиени барања како неосновани	3		
Отфрлени барања како ненавремени	1	Одбиено барање за утврдување на повреда, потврдување на првостепена пресуда	1
Усвоени барања	6		
ГРАЃАНСКА ПОСТАПКА	ВКУПНО 41 ОДЛУКА		
	ПРВОСТЕПЕНО ПОСТАПУВАЊЕ НА ВРХОВЕН СУД	ВТОРОСТЕПЕНО ПОСТАПУВАЊЕ НА ВРХОВЕН СУД	
Усвоени барања	8	Усвоени жалби и барања со преиначување на првостепена одлука на Врховен суд	1
Одбиени барања како неосновани	10		
Отфрлени барања како ненавремени	3	Одбиени жалби како неосновани и потврдување на првостепена пресуда на Врховен суд	11
Недоуредени	3		
Повлечени	2		
Недозволени	1		

Област 4: Слобода на говор и слобода на вероисповест

Член 16

Се гарантира слободата на уверувањето, совеста, мислата и јавното изразување на мислата.

Се гарантира слободата на говорот, јавниот настап, јавното информирање и слободното основање на институции за јавно информирање.

Се гарантира слободниот пристап кон информациите, слободата на примање и пренесување на информации.

Се гарантира правото на одговор во средствата за јавно информирање.

Се гарантира правото на исправка во средствата за јавно информирање.

Се гарантира правото на заштита на изворот на информацијата во средствата за јавно информирање.

Цензурата е забранета.

Член 19

Се гарантира слободата на вероисповеста. Се гарантира слободно и јавно, поединечно или во заедница со други, изразување на верата.

Македонската православна црква, другите верски заедници и религиозни групи се одвоени од државата и се еднакви пред законот.

Македонската православна црква, другите верски заедници и религиозни групи се слободни во основањето на верски училишта и на социјални и добротворни установи во постапка предвидена со закон.

- **Организиран протест против наводна исламизација на Крива Паланка**

Непосредно на крајот на 2015 година организиран е „Протест против исламизација на Крива Паланка“, првично започнат како иницијатива на граѓани преку социјалната мрежа Facebook со споделување на посебно изработен плакат⁵⁹. Причината за овој протест е изградба на џамија во Крива Паланка, за која организаторите на протестот тврделе дека е незаконска, без дозвола и без потребна документација⁶⁰. Конкретно за овој случај, градоначалникот на општината за неколку портали изјавил дека „...џамија нема да се гради, бидејќи мнозинството од населението на Крива Паланка е православно...“, а додека тој е на функција градоначалник, „...ќе се градат единствено

⁵⁹ Извор: <http://www.mkd.mk/files/styles/statija/public/article/2015/11/07/mkd-225762.jpg?itok=N6oX1UED>
⁶⁰ Извор: <http://daily.mk/makedonija/mvr-sobira-informacii-incidentot-kriva-palanka>

објекти на православна вероисповест⁶¹. По завршување на протестот, подоцна во ноќта, прилагодениот објект за молитви на припадниците на муслиманската заедница беше демолиран од страна на група непознати лица. Платформата против говор на омраза⁶², најстрого го осудува говорот што се користеше во плакатот и смета дека тој претставува говор на омраза со кој се предизвика омраза и нетрпеливост врз верска основа. По овој настан, само неколку дена подоцна, во истата општина е пријавено оштетување на објект за вршење верски обреди⁶³.

- **(Зло)употреба на ученици во основно училиште заради испраќање порака насочена кон фаворизирање на една религија**

Марш беше организиран во рамки на проектот „Децата за доброто и светлината – Денот на ангелчињата“ во кој како учесници имаше стотина деца од повеќе основни училишта во Битола, маскирани во ангели. Децата ја пренесуваа пораката за „добри православни празници, наспроти лоши и погрешни“. Маршот бил инициран од наставниците по училишниот предмет Етика во религиите по повод празникот Св. Архангел Михаил и славењето на нетрадиционалните празници кои во РМ се практикуваат⁶⁴. Мноштво граѓански организации и активисти сметаат дека со овој настан се делува кон злоупотреба и манипулација на децата во најраната возраст за постигнување на религиски цели, што е спротивно и на уставната слобода на изразување на верски чувства⁶⁵. Негативните критики за одржувањето на маршот укажуваат дека со маршот се врши промоција на доминантната религија во РМ, што е спротивно на целта на училишниот предмет Етика во религиите, кој ги упатува децата на етичка димензија на сите религии и на толеранција, прифаќање и разбирање на припадниците од различни религии⁶⁶.

- **Проблематични клаузули во договорите за вработување новинари кои навлегуваат во уставно загарантираното право на јавно изразување на мисла**

Издавач на неколку дневни и неделни изданија на весници, во договорите за вработување вметнува договорна клаузула со која им сугерира/препорачува на вработените новинари да не изнесуваат лични политички ставови на социјалните мрежи.

Според самостојниот синдикат на новинари и медиумски работници (ССНМ) ваквата клаузула е понижувачка, уценувачка и дискриминаторска и не може да биде разбрана поинаку, освен како уште еден начин на „замолчување на новинарите, ограничување на слободата на говор и нарушување на основните права и слободи на човекот“⁶⁷. Според ССНМ со овие клаузули се повредува член 6 од Законот за работни односи кој забранува дискриминација, се кршат неколку членови од Законот за заштита и спречување на дискриминацијата, но се кршат и уставните права и слободи загаранитарни во членовите 8, 9, 16 и 17 од Уставот на РМ⁶⁸.

- **Постоење на непосредна врска меѓу водечките медиуми и високи владини функционери**

Извештајот на Прибе⁶⁹ содржи наод кој говори за постоење на врска помеѓу водечките медиуми и високите владини функционери (наодот произлегува од кризата со прислушкуваните разговори), која се огледа во примање на директни наредби за објави. Ова има влијание врз нарушувањето на правото на јавноста да добие вистинска и потврдена информација. Со цел ваквата состојба да се надмине, во извештајот се даваат препораки меѓу кои: медиумите да бидат ослободени од секаков политички притисок и да не бидат во служба на политички партии.

- **Активисти и здруженија јавно се жигосуваат и клеветат како странски платеници и предавници**

Активистичко здружение, формално регистрирано во РМ и неговите основачи, членови и следбеници, во колумна објавена во еден од дневните весници беа јавно посочени како странски платеници кои имаат цел да го уништат уставниот поредок на државата и да предизвикаат капитулација во спорот за името на државата со Р. Грција⁷¹. Спорниот напис е полн со непоткрепени тврдења и е напишан во понижувачки тон со објава на лични податоци (име, презиме, адреса, телефонски број и слично). Ваквото непрофесионално и неетичко новинарство кое таргетира истакнати интелектуалци и активисти и ги етикетира како предавници го повредува нивното право на здружување и јавно искажување на мисла.

61 Извор: <http://24vesti.com.mk/incident-vo-kriva-palanka-izgradbata-na-dzamija-ja-razgore-verskata-netrpelivost>

62 Извор: <http://www.govornaomraza.mk/reports/view/451>

63 Извор: <http://meta.mk/tag/kriva-palanka/>

64 Извор: <http://www.radiomof.mk/den-na-angelchinjata-vo-bitola-edukativen-shkolski-nastan-ili-verska-propaganda/>

65 Извор: <http://www.globusmagazin.com.mk/?ItemID=C60BD6E29B7C014B9653BF4EF65BC009>

66 Ibid.

67 Извор: <http://meta.mk/ssnm-na-novinarite-ne-smee-da-im-se-zabrani-da-kazhuvaat-lichen-stav-na-sotsijalnite-mrezhi/>

68 Извор: <https://goo.gl/VkltiL>

69 Република Македонија: Препораки од групата на независни и истакнати експерти за системските прашања од областа на владеењето на правото кои се однесуваат на прислушкуваните комуникации откриени пролетта 2015. Извештајот е достапен на http://ec.europa.eu/enlargement/news_corner/news/news-files/20150619_recommendations_of_the_senior_experts_group.pdf

71 Извор: <http://www.dnevnik.mk/default.asp?ItemID=A7D208E4FB86764992CC7D6B8B8633D0>

Област 5: Слобода на здружување и искажување на мирен протест

Член 21

Граѓаните имаат право мирно да се собираат и да изразуваат јавен протест без претходно пријавување и без посебна дозвола. Користењето на ова право може да биде ограничено само во услови на воена и вонредна состојба.

- **Изрекување на несразмерни и незаконити казни, како и одредување на паушални износи на настанатата штета од протестите – форми за вршење на притисоци врз активисти**

Во пролетта 2016 година поголема група граѓани секојдневно протестираа изразувајќи го своето незадоволство и истакнувајќи листа на барања упатени кон власта. Протестите се спроведуваа под името „Шарена револуција“⁷². Дел од начините на кои граѓаните го изразуваа своето незадоволство беше преку фрлање боја на објекти во кои се сместени одредени државни институции против чии политики и одлуки беа насочени барањата на учесниците во протестите. Покрај објектите предмет на боење беа и одредени споменици дел од т.н. проект „Скопје 2014 (Пр. Порта Македонија).“

Првично на дел од граѓаните кои протестираа им беа изрекувани прекршочни казни од 50 евра во денарска противвредност согласно Законот за јавна чистота и им беа изрекувани на активистите кои фрлаа боја на објектите во знак на протест против одлуки на институциите. Подоцна казните се зголемија и на 430 евра во денарска противвредност согласно член 27 од Законот за прекршоци против јавниот ред и мир⁷³.

Забележани се и ситуации во кои активисти се повикувани на разговор во полициска станица, врз основа на нивно претходно препознавање од снимки⁷⁴ од протестите, со образложение дека сториле повеќе кривични дела притоа без, против нив да се поднесат кривични пријави. Од МВР соопштиле дека со помош на овие видео снимки ќе се препознаат лицата кои направиле оштетување на објектите⁷⁵ и врз нивна основа ќе се пристапи кон соодветно санкционирање⁷⁶.

Одбраната на активистите кои биле повикани на разговор, се повикува на одредби од Законот за јавна чистота, според кои прекршокот мора да биде констатиран од униформирани полициски службеници⁷⁷, но тоа не било сторено што се гледа од фактот дека полицијата не издала платни налози во конкретните случаи.

- **Отказ поради учество на протести**

Лицето Н.Н. било вработено во Министерство за одбрана во Скопје на позиција референт за логистика. Во протестите именувани како „Шарена револуција“ ова лице земало активно учество и протестираше искажувајќи го на тој начин својот револт повеќе од шест месеци. Откако лицето започнало да учествува во протестите, паралелно започнале и притисоците врз него, преку прераспределување на позиција командир на магацин за храна во касарната во Кичево, финансиско задолжување, оневозможување за раздолжување на претходната работна позиција пред прераспределувањето, ограничување на правото на користење годишен одмор како и користењето на правото на неплатено отсуство. Притисоците ескалирале во моментот кога лицето е усно известено за отпуштање од работа, без доставување на формален отказ на домашна адреса, со еднострано прекинување на префрлување на месечната заработувачка и одјавување од социјално и здравствено осигурување. Пред официјално да го добие отказот, лицето ја оспорило наредбата за прераспределување на друго работно место и поднело тужба за утврдување на дискриминација пред стварно и месно надлежен суд. По ваквите дејствија, одлуката за отказ е уредно доставена до лицето и таа е навремено оспорена пред соодветен орган надлежен за решавање по жалба.

- **Прогласувањето на спомениците од „Скопје 2014“ за културно наследство без соодветно означување – средство за притисок и заплашување на граѓаните кои протестираат**

Центарот за културно наследство преку јавно соопштение⁷⁸ го изнесе својот став за поднесените кривични пријави против активистите кои нанеле штета на објектите прогласени за културно наследство. Во соопштението е наведено дека ваквото дејствување било спротивно на Законот за заштита на културно наследство, бидејќи зградата на Министерство за култура иако е прогласена за споменик на културата, како таква не е означена⁷⁹, па не смее да се очекува, ниту од учесниците во протестите, ниту од кој било друг, па и вработените во Министерството да знаат за овој факт. Истиот став го имаат и кон објектот „Порта

72 Извор: https://www.facebook.com/pg/ColorfulMacedonia/about/?ref=page_internal

73 Извор: <http://kanal77.mk/no-430-евра-казна-za-trojzjata-uchesnici-no/>

74 Извор: <http://standard.mk/nema-prekrshochni-za-krkulj-shterijovska-za-uchestvo-vo-sharenata-revolucija/>

75 Извор: <http://fokus.mk/mvr-sochinivme-tsd-so-snimki-od-protetot-na-sharenata-revolutsija/>

76 Извор: <http://fokus.mk/mvr-sochinivme-tsd-so-snimki-od-protetot-na-sharenata-revolutsija/>

77 Извор: <http://www.libertas.mk/video-davidovik-chavkov-ke-zaraboti-krivichna-ako-prodolzhi-od-fotografii-da-deli-kazni-toa-se-nevalidni-dokazi/>

78 Извор: <https://goo.gl/WCzBFt>

79 Член 48 и член 174 од Законот за заштита на културно наследство

Македонија⁸⁰, а и кон други поединечни споменици и спомен обележја. Според Центарот за културно наследство, глобата е погрешно изречена за учесниците во протестите, бидејќи во конкретниот случај би требало да се товари научната установа Конзерваторски центар и Министерката за култура, бидејќи во периодот од 2012 до денеска откако се прогласени новите објекти од проектот „Скопје 2014“ како културно наследство тие не се означени како такви, иако тоа е изрична законска обврска. Дополнително во прилог за сомнежот за злоупотреба на одредбите за заштита на културното наследство оди и непреземањето никакви постапки против лицата кои иако неквалификувани⁸⁰ ги чистеа споменатите објекти.

• Физичко спречување на правото на мирен протест

Протестите беа одржувани пред конкретни институции. Во месец март 2016 година мирно најавениот протест пред Уставниот суд на РМ во врска со можното укинување на законските измени на Законот за помилување кои го ограничуваат правото на Претседателот на државата да помилува лица за изборни измами, беше спречен од страна на друга група контрапротестанти⁸¹. Заради контрапротестот, полицијата го спречи пристапот на учесниците во протестот до Уставниот суд и го пренасочи нивното движење. Во април 2016 година, кога протестите се движеа на рутата од СЈО кон ЕУ Инфо центарот, во неколку наврати, движењето на учесниците во протестот исто така беше попречено со метални барикади и присуство на полиција⁸², додека на другата страна со оклопни возила и водени топови беше блокиран пристапот до зградата на Владата⁸³. Во мај 2016 година, одржувањето на протести беше спречувано на неколку локации, и тоа: кон вилата на Претседателот на РМ⁸⁴, зградата на поранешниот премиер⁸⁵, Собранието на РМ⁸⁶ и полициската станица „Беко“⁸⁷. Во јуни 2016 година, обезбедување од полицијата, специјални единици на ЕБР, водени топови, хермелини и метални блокади, беа поставени пред седиштето на политичката партија ВМРО–ДПМНЕ⁸⁸, Владата на Р. Македонија⁸⁹, мостот Гоце Делчев⁹⁰ со цел да се спречи пристапот на учесниците во протестите до овие објекти. Блокадите на мостот Гоце Делчев продолжија и во почетокот на јули⁹¹, кога беше блокиран и пристапот кон Министерството за финансии⁹². Освен блокирање и пренасочување на движењето на учесниците во протестите, забележани се и случаи на насилно постапување кон поединци, припадници на групата која протестираше⁹³.

80 Извор: <http://24vesti.mk/chistenje-na-spomenicite>

81 Извор: http://www.mhc.org.mk/system/uploads/redactor_assets/documents/1602/Monitoring-izvesthaj-za-sledenjeto-na-Poglavjeto-23-vo-mesec-mart-2016_Mreza-23-.pdf

82 Извор: <http://alsat.mk/News/248993/demonstrantite-blokirani-od-policijata-pred-eu-centarot>

83 Извор: <http://slobodnaevropa.mk/a/27677573.html>

84 Извор: <http://www.brief.mk/politsiski-barikadi-zabranet-pristap-kon-vilata-na-ivanov-za-sharenata-revolutsija/>

85 Извор: <http://novatv.mk/sharena-revolutsija-blokirana-ulitsata-pred-zgradata-na-gruevski/>

86 Извор: <http://a1on.mk/wordpress/archives/617844>

87 Извор: <http://24vesti.mk/policijata-gi-sprechi-demonstrantite-da-stignat-na-informativen-razgovor/>

88 Извор: <http://a1on.mk/wordpress/archives/621058>

89 Извор: <http://novatv.mk/so-hermelini-i-barikadi-politsijata-zabrani-pristap-do-vladata/>

90 Извор: <http://www.exclusive.mk/News.aspx?IdNews=15748>

91 Извор: <http://novatv.mk/demonstrantite-presretnati-od-spetsijaltni-na-mostot-gotse-delchev/>

92 Извор: <http://fokus.mk/politsiski-blokadi-i-vodeni-topovi-na-patot-kon-ministerstvoto-za-finansii/>

93 Извор: <http://standard.mk/bogovskii-pripadnici-na-ubr-vlechea-tepaa/>, <http://novatv.mk/hronologija-protestite-protiv-politichkite-pomiluvana-se-radikalizirali/>

Област 6: Право на приватност и тајност на комуникацијата:

Член 17

Се гарантира слободата и тајноста на писмата и на сите други облици на општење. Само врз основа на одлука на суд може да се отстапи од начелото на неповредливост на тајноста на писмата, ако е тоа неопходно за водење на кривична постапка или тоа го бараат интересите на одбраната на Републиката.

Член 18

Се гарантираат сигурноста и тајноста на личните податоци. На граѓаните им се гарантира заштита од повреда на личниот интегритет што произлегува од регистрирањето на информации за нив преку обработка на податоците.

• Повреда на правото на тајност на личните податоци на граѓански активисти

Во текот на мај 2016 година одредени електронски портали, а потоа и медиуми објавија лични податоци на граѓански активисти и претставници на граѓански организации. Личните податоци кои беа објавени се состојат од имиња и презимиња на граѓани и износите на нивните лични примања по основ на договори за вработување или договори на дело⁹⁴. Намената и контекстот во кои беа дадени ваквите објави, беше овие (повеќе од 60-мина) лица да се претстават како странски платеници за поддршка на „Шарената револуција“. Интересен е податокот дека по основ на овие примања редовно и без никакви пропусти е исплаќан данок кон државата и редовно е пријавуван до единствената институција која е одговорна за прибирање и обработка на пријавите. Согласно Законот за даночна постапка и Упатството за односи со јавноста и комуникација со медиуми, овие податоци кои се прибавени во даночна постапка се информации кои се тајни и се исклучени од комуницирање и нивно пренесување во јавноста и медиумите. Поради неовластеното стекнување и објавување на овие информации и податоци се создава впечаток на деградација за личноста и професионалноста на засегнатите лица, кои водејќи се од членовите 13 и 14 од Законот за граѓанска одговорност од клеветата и навреда, побараа од редакцијата да се извини, да ги објави испратените деманти во ист обем во кој беше прикажана и оваа „клеветничка афера“⁹⁵. Особено е загрижувачко прашањето за изворот на личните

94 Извор: <http://netpress.com.mk/aferrata-platenicka-revolucija-na-sdms-dobiva-siroki-razmeri-stotici-novi-plateni-revolucioneri/>

95 Извор: http://www.mhc.org.mk/system/uploads/redactor_assets/documents/1606/Monitoring-brief_Poglavje-23_maj-2016_MK.pdf

податоци. Единствена институција која согласно закон има право да ги прибира и обработува податоците кои беа објавени е Управата за јавни приходи.

- **Објавување на лични податоци преку електронскиот избирачки список**

Дирекцијата за заштита на личните податоци, при спроведувањето на вонреден инспекциски надзор во Државната изборна комисија по повод објавувањето на избирачкиот список на веб страната на комисијата – <https://izbirackispisok.gov.mk>, и забрани⁹⁶ на комисијата да: 1) обезбедува електронски пристап до лични податоци во Избирачкиот список, бидејќи не е во согласност со прописите за заштита на лични податоци, и 2) да објавува на својата веб страна лични податоци за физички лица содржани во списокот на неконзистентни записи предмет на теренски проверки, бидејќи ДИК нема правен основ да врши обработка преку објавување на лични податоци на физички лица кои ќе бидат утврдени како неконзистентни записи и ќе бидат предмет на теренски проверки.

Државната изборна комисија на својата веб страница, а на основа на претходна методолошка обработка на податоци добиени од службени евиденции на МВР, Управа за водење на матични книги и основните судови, го објави избирачкиот список со генерирани податоци на лицата кои се стекнале со избирачко право. Така објавениот избирачки список, содржеше можност за пребарување по адреса на живеење, а кое како резултат ги даваше сите лица кои живеат на таа адреса со пристап до нивни лични податоци, вклучително и единствениот матичен број. Освен тоа, пребарувањето можеше да се изврши и по општина која како резултат ги даваше личните податоци на сите избирачи во општината, како и можност преку пребарување на определено име и презиме во списокот да се прикажат лични податоци на сите лица со истото име и презиме. Ваквото решение за достапност на избирачкиот список и решенија за пребарување на избирачи во истиот е целосно спротивен на прописите за заштита на личните податоци, а и обврските кои ДИК ги има како обработувач на лични податоци на граѓаните. Дирекцијата за заштита на лични податоци која е формирана како орган за надзор над законитоста на процесот на обработувањето на личните податоци на граѓаните и нивната заштита, и забрани на ДИК да обезбедува електронски пристап до лични податоци во Избирачкиот список и да ги објавува на својата веб страна, податоците од списокот кој е предмет на теренски проверки.

- **Повреда на личните податоци на сексуалните работнички**

Советот за етика во медиумите на Македонија, преку Комисијата за жалби во рамки на овој Совет, донесе одлука⁹⁷ со која жалбата на Коалицијата „Сексуални здравствени права на маргинализирани заедници“, „Хопс“ – Опции за здрав живот и Здружението за поддршка на маргинализирани работници „Стар-Стар,“ ја усвои како основана и констатираше повреда на одредбите 7, 10, 11 и 13 на Кодекс на новинари⁹⁸ од страна на емисијата „Во центар со Васко Ефтов: Проституцијата во Македонија,“ емитувана на 07.12.2015 година во 22 часот на Канал 5 Телевизија. Со одлуката е утврдено дека авторот на емисијата не ја почитувал тајноста на личните податоци на сексуалните работници, ги снимил без нивно знаење и дозвола и снимките ги објавил во емисијата без нивно соодветно анонимизирање. Во емисијата, авторот стигматизира, еднострано известува за сексуалната работа, непочитувајќи го достоинството, личниот живот и личните податоци на сексуалните работници. Притоа, авторот лажно се претставува со цел да изнуди лични податоци кои неовластено ги објавува при што ја загрозува безбедноста на сексуалните работници.⁹⁹ Најголема повреда на правата е направена во оние делови во емисијата во кои без знаење и без дозвола на сексуалните работници се објавуваат нивни лични податоци (фотографии добиени преку приватен разговор на скајп, содржина на приватен разговор на скајп, телефонски разговори за кои соговорниците не знаат и не дале дозвола да се снимаат). Авторот лажно им се претставува како потенцијален клиент, со цел да изнуди нивни лични податоци кои ги злоупотребува со неовластеното објавување. Во еден дел од емисијата се открива и живеалиштето на транс-лица сексуални работници и се снима внатре во нивниот стан, без нивно знаење и дозвола.¹⁰⁰ Комисијата за жалби, врз основа на одредбите од Деловникот за работа на Комисијата за жалби, ја обврза Канал 5 Телевизија да ја објави оваа одлука.

- **Граѓаните и во 2016 година не добија одговор кој прислушкувал во објавените телефонски разговори во пролетта 2015 година**

Граѓаните на РМ во 2016 година не добија, ниту судска, ниту пак парламентарна разрешница и утврдување на одговорност за скандалот со прислушкувањето кој произлезе од објавувањето на т.н. бомби, односно прислушкувани разговори меѓу политичари од страна на опозицијата. Објавените разговори содржеа индиции за сторени кривични дела и ја предизвикаа државата да влезе во сериозна политичка криза која и по две години се-уште не е разрешена.

97 Извор: <http://semm.mk/attachments/odluka1.pdf>

98 Извор: <http://znm.org.mk/drupal-7.7/mk/node/440>

99 Извор: <http://hops.org.mk/mk/content/govor-na-omraza-senzacionalizam-i-povreda-na-pravoto-na-zashhita-na-lichni-podatoci-na>

100 Извор: <http://www.libertas.mk/prodolzhuva-praksata-na-diskriminatsi/>

96 Извор: http://www.dzlp.mk/sites/default/files/u4/Soopstnie_za_mediumi_izbiracki_spisok_1.pdf

Особено загрижува тоа што покрај политичарите биле прислушкувани и голем број новинари и луѓе од невладиниот сектор. Како еден од првите чекори преземени за разрешување на скандалот со прислушувањето беше и посетата на група независни и искусни експерти од областа на владеење на правото на Европската Комисија, предводена од Рајнхард Прибе кој изработи извештај (т.н. Извештајот на Прибе). Во овој извештај прецизно се идентификувани клучните недостатоци и проблеми од областа на владеењето на правото кои придонеле кон масовното прислушување.

Во рамки на Собранието на РМ беше основана¹⁰¹ Анкетна комисија за скандалот со прислушувањето која требаше да ја утврди хронологијата на настаните и околностите и да ја дефинира политичката одговорност за прислушувањето. Сепак, по девет седници и сослушување на неколку сведоци Анкетната комисија замре и не го донесе бараниот извештај.

Паралелно беше основано Специјално јавно обвинителство (СЈО) со мандат да поведе постапки за утврдување на кривична одговорност за сторителите на неовластеното прислушување, како и за делата кои произлегуваат од прислушкуваните разговори¹⁰². Во 2016 година, СЈО работеше на преслушување и обработка на доставените материјали во електронска и хартиена верзија и поведе 38 пред-истражни постапки, ги презеде предметите познати во јавноста како „Шпион“ и „Пуч“ од Јавното обвинителство на РМ, поднесе два обвинителни предлози и поведе дополнителни истражни постапки во 4 предмети против 40 лица итн.¹⁰³ Сумирањето укажува дека, СЈО од своето формирање во 2015 година и во текот на 2016 година покрена две обвиненија и девет истраги, осомничи десетици лица, а обвини дваесет и едно лице¹⁰⁴. Суштината на формирањето на ова обвинителство е да се расветли кој и на каков начин извршил кривични дела поврзани и кои произлегуваат од содржината на незаконско следење на комуникации во периодот од 2008 до 2015 година и да утврди кој го вршел прислушувањето во РМ во тој период¹⁰⁵, на кој начин, со кои средства и со какви мотиви¹⁰⁶. Судска разрешница на оформените предмети се уште нема, но „...постои основано сомнение дека осомничените лица искористувајќи ја својата службена положба и овластувања на штета на средствата на државата, преку злоупотреба на системите за следење на комуникациите, потешко ги повредиле основните човекови права на незаконско прислушуваните граѓани“¹⁰⁷.

Комуникацијата преку телефонските разговори на дел од граѓаните на Р. Македонија незаконски била следена, што подразбира дека тоа се правело без да бидат издадени судски наредби, а потоа и откако биле издадени судски наредби, следењето на комуникацијата продолжило.

Според СЈО, доказите со кои тие располагаат водат кон основано сомнение дека „...лицето на раководна позиција во Управата за безбедност и контраразузнавање, иако немал законско право за тоа, пристапувал кон слушање на телефонските разговори

за кои не биле издадени посебни истражни мерки, а воедно давал и наредби за внесување на телефонски броеви во системот за следење на комуникации на лица кои биле во блиски приватни односи со прво-осомничениот, лица- припадници на политичка, бизнис и новинарска фела во Република Македонија и други лица“¹⁰⁸.

101 Одлука за основање на анкетна комисија за скандалот со прислушувањето, Службен весник на РМ бр. 196/2015

102 Извор : <http://www.jonsk.mk/wp-content/uploads/2016/03/izvestaj-konecen-zaklucen.docx>

103 Извор : <https://goo.gl/GE7367>

104 Извор : <http://www.slobodnaevropa.mk/a/28139388.html>

105 Извор:<http://www.jonsk.mk/2016/09/15/15-09-2016-3/>

106 Извор:<https://goo.gl/jpEf4d>

107 Ibid., и <http://www.libertas.mk/fatime-fetai-napadot-vrz-osnovnite-chovekovi-prava-e-najsilniot-udar-vrz-demokratското-opshtestvo-sega-e-na-red-takvoto-opshtestvo-da-vozvrati/>

108 Ibid.

Област 7: Право на социјално осигурување и социјална заштита

Член 35

Републиката се грижи за социјалната заштита и социјалната сигурност на граѓаните согласно со начелото на социјална праведност. Републиката им гарантира право на помош на немоќните и на неспособните за работа граѓани. Републиката им обезбедува посебна заштита на инвалидните лица и услови за нивно вклучување во општествениот живот.

- **Бездомните лица не можат да ги користат паричните права од социјалната заштита**

Актуелен случај во 2016 година кој остави силен впечатокот, е случајот на лице¹⁰⁹, кое долго време нема свој покрив над главата, нема работа, нема основни средства за живот, а институциите во државата ги одбиваат неговите барања за било каква помош. Ова не е издвоен случај, но статистички податоци¹¹⁰ е тешко да се обезбедат, имајќи ја предвид тенденција на зголемување на бројката на бездомници¹¹¹ и фактот дека голем дел од бездомниците се лица кои не се внесени во системот на официјалната регистрација која ја води Центарот за социјална работа. Од аспект на правата кои на социјално загрозените лица им стојат на располагање преку државниот систем за социјална заштита, бездомниците се оневозможени да ги користат паричните надоместоци, бидејќи немаат постојано место на живеење и како резултат на тоа немаат пријавено своја адреса. Живеалиштето, односно адресата, како што е утврдено во Законот за социјална заштита, има клучно значење, бидејќи задолжителниот увид во домот на барателот е активност која мора да се спроведе од страна на Центарот за социјална работа при одлучување по поднесено барање, а понатаму, врз основа на извршениот увид се цени каква е материјалната положба на барателот, колкав е степенот на изложеност и дали постои опасност од негово изложување на социјален ризик.

Прашањето кое се наметнува е дали институциите со ваквото постапување вистински влијаат кон остварувањето на начелото на

109 Извор: <https://goo.gl/7iQzNv>

110 Во оваа насока, Државен завод за статистика на веб страната <https://goo.gl/mkIwK> објави статистички податоци за преглед на социјална заштита на деца, млади и возрасни за 2015 година, каде е вклучена и табела за регистрирани бездомници на почетокот и крајот на 2015 година

111 Извор: <http://republika.mk/572117>

социјална праведност, а со тоа и кон остварувањето на темелната уставна вредност на економска благосостојба и напредок на животот во заедницата?

- **Дислоцирани Роми од населбата под Кале без алтернативно обезбедување на сместување**

Повеќе од 10 години, 29 семејства, или вкупно 121 лице од кои 64 деца живееле во импровизирана населба под Кале во Скопје, во објекти направени од достапни материјали како хартија, картон, дрво и пластични кеси. Во август 2016 година нивните бараки се урнати по наредба на Инспекторатот на Град Скопје, со цел да се исчисти земјиштето врз основа на одредбите на Законот за јавна чистота. За рушењето не биле сите информирани, ниту пак биле задолжени во определен рок самите жители на оваа населба да ги отстранат работите што ги поседуваат од тоа земјиште. Сите факти во врска со овој случај се наведени во тужбата¹¹² поднесена до Европскиот суд за човекови права, во која лицата застапувани од Европскиот центар за правата на Ромите се повикуваат на повреда на член 3, 8 и 13 од ЕКЧП. Исто така, жалителите се повикуваат и на повреда на Националната стратегија за правата на Ромите и на Декадата на Роми, во кои нашата држава се обврза како приоритетни да ги смета образованието, домувањето и вработувањето на Ромите¹¹³. Пред поднесување на жалбата, релевантните институции се огласуваа за ненадлежни, а како единствено алтернативно решение на овие лица им било понудено сместување во прифатилиштето за бездомници во Чичино Село¹¹⁴, каде само биле на располагање 3 слободни соби¹¹⁵. Народниот правобранител упатил препораки до надлежните институции со цел да се изнајде решение¹¹⁶ за овие лица. Меѓутоа, нивната состојба не се промени. Тие се уште се без покрив над главата и не остваруваат никакво право на социјална и здравствена заштита заради тоа што поголем дел од нив немаат документи за лична идентификација¹¹⁷, а нивните поранешни обиди да добијат социјални станови остануваат неуспешни.

- **Парични надоместоци за помош и нега од друго лице се исплаќани на починати лица**

Во периодот од почетокот на октомври 2016 година до средината на ноември 2016 година, Министерството за труд и социјална политика

112 Извор: [http://hudoc.echr.coe.int/eng#{"itemid":\["001-167970"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/eng#{)

113 Извор: <http://www.pravdiko.mk/protsesuirana-tuzhbata-protiv-makedonija-za-unishtenite-objekti-pod-kaleto/>

114 Извор: <http://www.radiomof.mk/nema-trajno-reshenie-za-romite-chii-baraki-bea-srusheni-baraat-od-mtsp-da-im-najde-dom/>

115 Извор: <http://sdk.mk/index.php/neraskazhani-prikazni/kotse-zaraboti-na-makedonija-evropska-tuzhba-ostavi-6-trudni-zheni-i-78-detsa-bez-domovi/>

116 Извор: <http://faktor.mk/krpen-zivot-romite-pod-kale-zaboraveni-od-drzavata>

117 Извор: http://www.epi.org.mk/docs/Monitoring%20brif_Poglavje%2023_Mreza%2023_septemvri%202016%20godina.pdf

(МТСП), преку посебно формирана комисија, спровело редовни и вонредни контроли врз Центрите за социјална работа на територија на Р. Македонија.

Ваков надзор е спроведен и во Центарот за социјална работа во Тетово во времетраење од шест дена, при што се прегледани „...234 предмети, од кои 194 предмети на корисници на право на паричен надоместок за помош и нега од друго лице...”¹¹⁸. Врз основа на увидот во предметите, министерството утврдило дека за „...134 починати лица од Тетово и тетовско и по нивната смрт се исплаќал паричниот надоместок за помош и нега од друго лице“, додека надлежниот Центар „...не постапил по службена должност...за утврдување на настаната промена во условите за користење на правото...со што Центарот не донел решение за престанок на правото...иако имал сознание дека престанале условите за користење на правото на туѓа нега – настаната смрт“¹¹⁹. Со ваквата исплата Буџетот на МТСП е оштетен за повеќе од 1.818.996 денари или близу 30 илјади евра. Наспроти ваквата констатација на Министерството преку извршените надзори, граѓаните на Р. Македонија кои најмногу имаат потреба од ваква помош се целосно запоставени и нивните права се често неосновано прекинувани. Таков е и случајот со корисник на истото право, кој ваков надоместок добивал повеќе од една година за помош и нега на старо лице со преживевани повеќе мозочни удари и неподвижност како последица од ударите¹²⁰. При информирање за потреба од обнова на документите, надлежниот центар за социјална работа увидот го спровел кај друго лице со име како на корисникот на правото, увидел и утврдил дека не постојат услови за користење на правото и на таа основа донел решение за престанок на тоа право.

- **Утврдување на потреба од помош и нега од друго лице од страна на матичен лекар и во конзилијарно мислење од тројца специјалисти не е доволно за утврдување на оваа потреба од страна на стручна комисија за одобрување на парична помош**

На странка со заболување дијагностицирано со шифра C50- малигна неоплазма на дојка, од страна на матичен лекар и конзилијарно мислење од тројца специјалисти и е утврдена потреба од помош и нега од друго лице. Здравствената состојба на странката е со трајни промени во поголем обем и до тој степен влошена што таа не

е во можност секојдневно да се грижи за своите физиолошки потреби. Потребен и е постојан надзор и контрола при примање на терапијата а, и не е во можност сама да се движи низ станот.

118 Извор: http://www.mtsp.gov.mk/pocetna-ns_article-tashevska-remenski-134-pocinati-lica-od-tetovo-i-tetovsko-i-po-nivnata-smrt-primale-paricen-nadomest.nspix

119 Ibid.

120 Извор: <https://goo.gl/MtgXNN>

При поднесување на целокупната потребна документација пред надлежниот Центар за социјална работа за остварување на правото на надомест за помош и нега од друго лице, овој орган ја одбил странката без подетално образложување на причината за одбивањето. Притоа, во решението со кое странката е одбиена се наведува дека кај лицето не е констатирана потреба од помош и нега од друго лице, повикувајќи се на изготвен наод и мислење од страна на Стручна комисија без негово фактичко доставување до странката. Стручната комисија која го донела овој наод и мислење и нејзиниот став во целост се разликува од мислењето на матичниот лекар и конзилијарното мислење на тројца специјалисти.

Во друг случај, на лицето Н.Н. по доживеана сообраќајна несреќа здравствената состојба му се влошува во поголем обем и во законска процедура му е одобрено користење на правото на паричен надомест за помош и нега од друго лице во времетраење од три месеци. По истекот на овие три месеци, лицето добива решение од надлежниот Центар за социјална работа со кое се констатира престанок на правото, од причина што со претходно изготвен наод и мислење на Стручна комисија е утврдено видно изменување на фактичката состојба и непостоење на потреба од помош и нега од друго лице. Стручната комисија го утврдила овој факт единствено со увид во стара медицинска документација на чија основа впрочем, и му е одобрено правото за првите три месеци. Освен изготвување на таков наод и мислење, на ова лице кое е директно засегнато со користење на правото, не му е доставен наодот и мислењето. На лицето не му било овозможено да се запознае со неговата содржина, туку тоа дознало за постоењето на ваков наод од увидот во решението со кое правото му се прекинува.

Седумдесет годишна корисничка на право на паричен надомест за помош и нега од друго лице, по претходно констатирана потреба од страна на матичен лекар и во конзилијарно мислење од тројца специјалисти, го користела ова право во времетраење од шест месеци во рамки на проекти спроведувани од страна на Министерството за труд и социјална политика. Корисничката е старо, болно и изнемоштено лице, со влошена здравствена состојба, кое не може да се грижи само за себе и самостојно да ги остварува секојдневните физиолошки и хигиенски потреби. Има дијагностицирано алцхајмерова болест и други пропратни болести кои на корисничката во континуитет и го влошуваат здравјето. По завршување на овој временски период, корисничката повторно доставила целосно пополнето барање за остварување на истото право, а надлежниот центар за социјална работа ја задолжил да направи контролен преглед пред Стручна комисија формирана од МТСП. И по наодот на оваа Комисија дека барателката има потреба од помош и нега од друго лице, нејзиното барање за користење на ова право е одбиено со пресуда на Управниот суд на Р. Македонија.

- **Сериозни забелешки за процесот за распределба на социјалните станови**

Непосредно на крајот од 2015 година, беше објавен оглас за распределба на 101 социјален стан за социјално ранливи категории граѓани¹²¹ во Прилеп и Демир Хисар. Веќе во февруари 2016 година, се организираше и прелиминарна јавна распределба, за која Министерот за транспорт и врски посочи дека „...истата не е конечна...и дека сите лица кои системот ќе ги исфрли како добитници на социјален стан, не значи дека ќе бидат и конечни добитници на станови“¹²². Веќе од средината на годината кога распределбата беше конечно направена¹²³, започнаа и првите реакции за неправедно и неправилно распределување на становите по било која основа. Самохрана мајка на две деца, од Прилеп, без никаков имот, која растела како дете без родители и која по таа основа аплицирала за социјален стан, смета дека распределбата на социјалните станови не била регуларна¹²⁴. Таа била избришана од конечната листа корисници, иако при електронскиот избор, нејзиното име се појавило на прелиминарната листа. Педесет и осум годишен прилепчанин од категоријата на инвалидизирани граѓани аплицирал за добивање на социјален стан¹²⁵, меѓутоа не бил избран во конечната листа на добитници на становите. Неговото семејство смета дека распределбата на овие станови била неправилна, а воедно барале и спроведување на ревизија на постапката за распределба, која до ноември 2016 година не дала конкретни резултати¹²⁶. Распределбата на социјални станови во Прилеп како случај се води во рамки на МТСП, кои иако работат на утврдување на неправилностите, сепак, сметаат дека надлежноста е во друго министерството, односно Министерство за транспорт и врски.

- **Толкување на поимот домаќинство и семејство влијае на остварување на права на социјална и постојана парична помош**

Во 2016 година продолжи праксата на центрите за социјална работа да не одобруваат, или да укинуваат користење на права од социјална заштита (права на социјална и постојана парична помош) со користење на идентични образложенија дека барателите имаат членови од семејствата кои се должни да ги издржуваат. Таков е и случајот со лицето Н.Н. на кое му е одбиено барањето за остварување право на постојана парична помош, бидејќи по извршениот увид во документацијата доставена од барателот, првостепениот орган констатирал дека тој има пет браќа кои можат да го издржуваат.

121 Извор :<http://netpress.com.mk/oglas-za-raspedelba-na-socijalni-standovi-vo-prilep-i-demir-hisar/>

122 Извор :<http://mtc.gov.mk/preliminarna-raspedelba-na-76-socijalni-standovi-vo-prilep>

123 Извор :<http://www.mtc.gov.mk/sredba-so-dobitnicite-na-socijalni-standovi-vo-prilep>

124 Извор :<http://www.libertas.mk/prilep-samohrana-majka-obvinuva-za-neregularnosti-pri-raspedelba-na-socijalnite-standovi/>

125 Извор :<http://civil.org.mk/2016/06/08/ministrot-spasov-lazh/?lang=mk>

126 Извор :<https://www.youtube.com/watch?v=58VHpRXVDu>, конкретно од 8,24 минута

Притоа, органот не го земал предвид фактот дека странката не живее во исто домаќинство со ниту еден од браќата, поточно сите браќа живеат во странство, имаат свои семејства за издржување, а и фактот дека странката не комуницира со нив. Седумдесет и осум годишна скопјанка, која живее со својот шеесетгодишен син кој е неспособен за работа, побарала остварување на право на постојана парична помош како старо и немоќно лице, но е одбиена од причина што има ќерка која е вработена и е можен издржувач. Во конкретниов случај, органот не извршил проценка на приходите на ќерката, на нејзината семејна состојба, и покрај тоа што барателката го запознала првостепениот орган со фактот дека ќерката има свое четиричлено семејство кое се издржува единствено од нејзината месечна заработувачка, а и живеат на две различни адреси и не се во заедничко домаќинство. Шеесет и четири годишен скопјанец остварувал право на социјална парична помош повеќе од 10 години. По службена должност првостепениот орган направил проверка на семејната и материјална состојба на корисникот и увидел дека претходната година синот на корисникот остварил приход за кој оцениле дека ја подобрил неговата финансиска состојба и можноста да го издржува родителот. Од моментот на утврдување на приходот на синот до месецот кога е спроведен увидот, била констатирана незаконска исплата на социјалната парична помош во траење подолго од една година и корисникот е задолжен да ги врати парите. Органот при тоа не оценил дали примените парични средства на синот на корисникот се сметаат за приход, дали синот живее во заедничко домаќинство со корисникот и најбитно, дали овие приходи на синот на корисникот се доволни за негово издржување и за издржување на неговото сопствено семејство.

Според Законот за социјална заштита¹²⁷, за семејство се смета семејство или заедница на маж и жена, на родители и деца и други роднини кои живеат со нив и се должни според Законот за семејство да се издржуваат. Законот за семејство го дефинира семејството како заедница на родители и деца и други роднини ако живеат во заедничко домаќинство. Конкретно, за користење на правото на социјална парична помош, Законот за социјална заштита дополнително го уредува и поимот домаќинство¹²⁸, утврдувајќи дека тоа е заедница на членови на семејството и други роднини меѓу кои не постои законска обврска за меѓусебно издржување, кои заеднички придонесуваат, стопанисуваат и трошат. Во сите горе наведени предмети, заедничко е тоа што центрите за социјална работа решенијата ги носат **без утврдување на два битни факти**: 1) дали барателот на правото живее во заедничко домаќинство со членот на семејството кој е должен да го издржува? и 2) дали лицето кое според Закон за семејство е должно да издржува друго лице би останало без минимум средства за сопствена

127 Член 13

128 Во член 45 став 2 од Закон за социјална заштита

егзистенција¹²⁹? Многу често во пракса се случува надлежните центри доколку утврдат дека барателите, или корисниците на правата имаат роднини во странство, побараните права од социјална заштита, или правата кои веќе ги користат да не ги одобрат, или да ги укинат повикувајќи се на овие одредби, дополнително толкувајќи ги информациите дадени од странките за лажни или невистинити, што само по себе резултира со други потешки последици, како забрана за користење на правото во наредните 12 месеци¹³⁰. Ваквото толкување на термините во праксата на постапување на центрите за социјална работа е неправилно и целосно противзаконито. Ова понатаму директно влијае на повреда на уставното право на социјалната заштита која неспорно е наметната како грижа на државата во согласност со начелото на социјална праведност.

- **Незаконско постапување и манипулирање на правно неуки и неинформирани странки / корисници / баратели на правата од социјална заштита**

Во голем број од случаите, во постапувањето на надлежните центри за социјална работа може да се забележи субјективизам при носење на одлуки. Ова е спротивно на потребата за поединечно, професионално и законито постапување во секој различен предмет, врз основа на што, согласно начелата на материјалните и процесните закони, би се донела правилна и фер одлука. Често незадоволните корисници на правата изнесуваат ставови дека тие како правно неуки странки во постапките се изигрувани во насока да ги изгубат своите права. Шеесет и три годишна скопјанка, тешко подвижна и со траен инвалидитет, била корисник на правото на паричен надомест за помош и нега од друго лице. Поради недоставување на документи за годишна обнова на правото во рокот кој и е определен од страна на надлежниот центар за социјална работа, првостепениот орган констатирал престанок на правото. Од страна на службениците од центарот, корисничката била информирана дека рокот за поднесување на жалба започнува да тече од денот кога е изготвено решението, што е спротивно на законската одредба дека рокот започнува да тече од денот на приемот. Педесет и седум годишна корисничка на право на постојана парична помош, поради превид на надлежниот орган во врска со примените приходи на нејзиниот сопруг (кој впрочем, користи паричен надомест во случај на невработеност преку Агенција за вработување) го губи ова право со официјално решение.

129 Согласно член 52 став 1 точка 2 од Закон за социјална заштита, е уредено дека правото на социјална парична помош не може да оствари лице кое не побарало издржување од лицето кое е должно да го издржува согласно со Законот за семејството, освен ако центарот за социјална работа утврди дека лицето кое според Законот е должно да го издржува би останало без минимум средства за егзистенција, пониски од 5.000 денари.

130 Член 53 од ЗСЗ

Три дена пред истекување на законскиот рок за поднесување на жалба, од надлежниот центар за социјална работа и рекле да дојде после два дена кога бил приемен ден за странки. Кога корисничката дошла по два дена да ја поднесе жалбата и било кажано дека го пропуштила рокот за жалба и и бил врачен Заклучок за отфрлање на жалбата како ненавремена. Оваа корисничка, исто така е усно информирана дека не исполнува услови за користење на било кое друго право од социјална заштита. Истата корисничка е лице со 99% оштетување на видот (целосно слепило) и е дијабетичар со отежнато движење поради болеста. Корисничката не била посветувана, ниту пак по службена должност ова право и било трансформирано во право на паричен надоместок за слепило.

- **Непочитување на насоки од пресуди на Управниот суд за враќање на предмети на повторно одлучување и постапување на органите**

Во Извештајот од 2015 година МЗМП веќе извести за проблемот при остварување на правата од социјална заштита, кога со ретроактивна примена на пропис на повеќе од 1000 лица им беше укината социјалната или постојаната парична помош¹³¹. МЗМП, преку Проектот, спроведе стратешко застапување во 50 одделни случаи за кои поднесе жалби со кои оспори дел од донесените решенија на надлежните центри за социјална работа. Дел од нив беа усвоени од страна на Министерството за труд и социјална политика, а дел беа одбиени како неосновани, поради што се пристапи кон поднесување на тужби за оспорување на нивната законитост. Управниот суд ги усвои тужбените барања и предметите ги врати на повторно постапување пред надлежните органи. Моментално, надлежните центри за социјална работа не постапуваат по насоките на Управниот суд повеќе од една година. Слични се случаите каде голем број на корисници на права од социјална заштита во врска со укинување на користените права поднесуваат жалби до надлежното министерство, а потоа поведуваат управни спорови за оценка на законитоста на управните акти. Иако, најчесто Управниот суд решава на начин со кој ја уважува тужбата и предметот го враќа во постапка пред надлежното министерство без притоа да навлезе во суштинско решавање на предметот, забележани се случаи кога надлежното министерство ја менува својата одлука во корист на незадоволната странка и со таквото решение го упатува првостепениот орган што треба да утврди во повторната постапка.

131 Годишен извештај за ефикасноста на правната заштита на човековите права во Република Македонија за 2015 година, МЗМП, Проект на УСАИД за заштита на човековите права, достапен на <http://e-learning.myla.org.mk/media/files/135949-godishen-izveshtaj-za-efikasnost-na-pravnata-zashitna-na-chovekovite-prava-vo-republika-makedonija-sep-2014-dek-2015.pdf>, страна 27 од Извештајот

Во ваква ситуација, иако странката веќе изгубила приближно една година за да дојде до оваа фаза, се случува првостепениот центар за социјална работа повторно да донесе исто решение како тоа што било обжалено од странката, а кое министерството го поништило. Правото кое повторно и е на располагање на незадоволната странка е правото на жалба, за кое најчесто министерството повторно решава негативно, па странката повторно се обраќа до Управниот суд. Бидејќи, странката е навлезена во овој административен лавиринт, мала е веројатноста судот да донесе мериторна одлука, со што странката продолжува и понатаму долги години да се наоѓа во ситуација на незаштитена страна во постапката на која и е повредено уставно и законско загарантираното право на социјална заштита кое државата не и го дава во ниту една инстанца.

Област 8: Право на здравствена заштита:

Член 39

На секој граѓанин му се гарантира правото на здравствена заштита. Граѓанинот има право и должност да го чува и унапредува сопственото здравје и здравјето на другите.

- **Не-спроведување на сите потребни дијагностички процедури при обезбедувањето на здравствени услуги од страна на јавна здравствена установа**

Лицето Х.Х. при вршење на домашни работи ја повредило својата лева рака. Во најблиската општа болница во која било упатено, му биле констатирани посекотини кои биле соодветно третирани. Сепак, болките не престанале, а лицето чувствувало и не можност да ги мрда целосно прстите од левата рака. Лицето се упатило во најблиската здравствена установа во која му било извршено ренгенско снимање и му била констатирана фрактура на неколку места на дланката, повреда која ниту била дијагностицирана ниту третирана во општата болница со имобилизација. Од таму лицето се упатило кон приватна клиника каде му биле извршени хируршки интервенции за санирање на повредата. Поради несоодветната дијагноза и пропуштената имобилизација подвижноста на двата прста од левата рака му е за 95% оштетена.

- **Ненавремено плаќање на придонесите од здравственото осигурување од страна на работодавец предизвика тешко телесно оштетување и тешки последици по здравјето на работник**

Лицето Х.Х. работело на работно место со зголемен ризик по здравјето кое вклучувало изложеност на лакови, бои, испарувачи и радиоактивно зрачење. На работното место не бил задолжен со носење на соодветната заштитна опрема. Лицето почувствувало одредени здравствени проблеми и се упатило кај неговиот матичен лекар. Оттаму бил информиран дека неговото здравствено осигурување не е активно, поради неплатени придонеси. Лицето било прегледано и било упатено на дополнителни прегледи кај специјалист, меѓутоа поради слабата материјална положба не било во можност да ги поднесе трошоците од таквиот вид на здравствената услуга. Во период од шест месеци здравствените проблеми на лицето продолжиле и тоа во неколку наврати било кај матичниот лекар, меѓутоа поради неактивноста

на здравственото осигурување не продолжило со испитувања кај специјалист. По неколку месеци, кога неговиот работодавач ги уплатил придонесите за социјално осигурување и кога неговото здравствено осигурување повторно било активирано, тој со приоритетен упат бил упатен на подетални анализи, каде му е дијагностицирана напредна фаза на рак. Како единствено решение за неговата здравствена состојба било вршење на хируршка интервенција и ампутација на заболеното ткиво. Со ампутацијата лицето се соочило со сериозен и траен физички хендикеп кој можел да се избегне доколку му биле навреме исплаќани придонесите.

Област 9: Бегалската криза и заштитата на човековите права:

• Се прекина „Балканската бегалска рута“

Бегалската криза во Република Македонија го достигна врвот по бројот на пристигнати бегалци на 9 ноември 2015 година, кога во Република Македонија влегоа 11,072¹³² лица во еден ден. Од 19 ноември 2015 година, властите во државата одлучија дека ќе се дозволува влез во земјата само на лица од Сирија, Ирак или Авганистан¹³³. Оваа пракса продолжи и во 2016 година, но само до 7 март, кога целосно се затворија границите на т.н. Балканска рута за бегалците после самитот ЕУ-Турција за мигрантската криза.

Поради ова, ..., приближно 478 бегалци (повеќето од Сирија и Ирак) беа заглавени во меѓуграничниот простор помеѓу Република Србија и Република Македонија, ...без вода, храна, засолниште, и други основни потреби, седејќи на студениот дожд и лизгајќи се во калта¹³⁴. По три недели се постигна согласност овие лица да се сместат во Транзитниот Центар „Табановце“. На јужната граница, на 14 март, околу 2000 – 3000 бегалци се обидоа да влезат на македонска територија во близина на селото Моин, но беа пресретнати од македонската полиција и сите беа вратени во Грција...Овој обид заврши трагично за три лица кои ги загубија своите животи во обид да ја преминат реката за да стигнат во Македонија¹³⁵. Следеа и други повремени тензии на границите. Како резултат на затворањето на границите се зголеми бројот на бегалците кои и регуларно пристигнуваат и транзитираат во земјата, најчесто со помош на криумчари.

132 Според податоци на МЗМП и УНХЦР

133 [Потреба од одвојување на економските мигранти од бегалците од воените жаришта](http://vesti.mk/read/news/7116606/2649005/potreba-od-odvojuvanje-na-ekonomskite-migranti-od-begalcite-od-voenite-zharishta), заменик-министерот за внатрешни работи, Митко Чавков за МТВ, <http://vesti.mk/read/news/7116606/2649005/potreba-od-odvojuvanje-na-ekonomskite-migranti-od-begalcite-od-voenite-zharishta>

134 Теренски извештај на МЗМП за јануари, февруари и март 2016

135 исто

Забележани се и напади врз бегалците од страна на самите криумчари или трети лица при што им биле одземени пари, мобилни телефони и др. Овие напади се пријавени во полиција, но нема повратна информација во врска со нивното разрешување.

• Пристапот до постапка за азил за бегалците

Еден од најголемите проблеми со бегалците во Република Македонија е **немањето пристап до постапка за азил**. Иако голем дел од бегалците јасно ја изразуваат нивната желба да поднесат барање за азил, тоа не им е овозможено од страна на полицијата во прифатно – транзитните центри, „Винојуг“ и „Табановце“, а многу од нив вратени се и во Грција, но и во Србија. Вкупниот број на присилни враќања (т.н. push-backs) на јужната граница на РМ во 2016 изнесува **8.524**¹³⁶. Во овој контекст е направен и извештајот на Националниот превентивен механизам (НПМ) за спроведената редовна ненајавена посета во мај 2016 година¹³⁷ во ПТЦ „Винојуг“ – Гевгелија. Во него е констатирано дека надвор од рамките на прифатниот центар, лоциран е друг објект-шатор, кој се користи за привремено сместување на лица кои нерегуларно влегле на територијата на Р.Македонија. Притоа, на овие лица им се „врши фотографирање и им се земаат само најосновните лични податоци од страна на припадници на Министерството за внатрешни работи, без никакви официјални процедури и без водење на некаква официјална евиденција, а потоа лицата веднаш се депортираат на територијата од која што нерегуларно влегле во Р. Македонија¹³⁸“. Крајната констатација на НПМ е дека „оновозможувањето на пристап до постапката за признавање на правото на азил..., непосредно упатува на флагрантно кршење и непочитување на правата на оваа категорија лица што им се гарантирани со националните закони и меѓународни акти“¹³⁹.

• Лишување од слобода за лицата кои што на нелегален начин влегле на територијата на РМ

Во 2016 година продолжи праксата на лишување од слобода на лица кои нелегално влегле во државата, а потоа се сместени во Прифатниот центар за странци во Гази Баба и затворени таму најчесто со цел да сведочат во постапка за криумчарење мигранти. Повеќе од 90 % од нив се мажи на возраст од 18 – 59 години, но има и неколку случаи на малолетни лица кои биле задржани. На притворените лица не им се овозможува да излезат надвор на свеж воздух, многу од нив

136 Според теренските извештаи на МЗМП за тековната година

137 Извор: <http://ombudsman.mk/upload/NPM-dokumenti/2016/Redovna%20nenajavena%20Vinojug-16.05.2016.pdf>

138 Ibid.

139 Ibid.

се жалат на храната која ја добиваат само еднаш дневно, како и на недостатокот од основни хигиенски средства и продукти. Тие не биле информирани за причината за нивниот притвор, ниту за правото на адвокат и правото на жалба.

- **Неопределен статус на лицата кои се затекнаа на територијата на РМ во моментот кога се затвори бегалската рута**

Нов проблем е неопределениот статус на бегалците кои се затекнале во Македонија во моментот на затворањето на Балканската рута и кои останале тука, но кои не сакаат да побараат азил во Р.Македонија. За разлика од лицата кои побарале азил и кои пред Секторот за азил во МВР имаат статус на баратели на азил, овие лица таков статус формално немаат иако во реалноста тие се бегалци. Проблемот се јавува од една страна, поради тоа што овие лица не сакаат да бараат азил во Р. Македонија, односно сакаат да побараат азил во некоја од Европските земји, но поради затворањето на „Балканската рута“ не можат тоа да го сторат. Од друга страна пак, иако Р. Македонија ги згрижува овие лица во транзитно-прифатните центри, не им издава никаков официјален документ кој би го уредил нивниот престој во Р. Македонија. Надлежните органи, пред се МВР, се одговорни за нив и се должни нивниот престој во државата да го подведат под соодветните законски норми (Законот за азил, Законот за странци...) како би можеле да бидат сигурни во почитувањето на нивните права.

- **Ограничување на слободата на движење на бегалците**

На лицата сместени во прифатно-транзитните центри „Винојуг“ и „Табановце“ им е **ограничено правото на слобода на движење**. Имено, не им е дозволено да излегуваат надвор од центрите. Оваа забрана се однесува и на лицата кои не побарале азил, и на оние кои побарале. Со тоа се воспоставува нееднаков третман на барателите на азил сместени во прифатно-транзитните центри и на барателите на азил сместени во Прифатниот центар за баратели на азил „Визбегово“, Скопје каде тие можат слободно да излегуваат надвор од центарот во текот на денот. Сепак, на крајот од годината е најдено решение, односно сите баратели на азил се префрлени во Прифатниот центар за баратели на азил – „Визбегово“. Сепак, останува отворено прашањето што со лицата кои не побарале азил во Р. Македонија, кое пак е тесно поврзано со определувањето на нивниот статус, а кое беше елаборирано погоре.

Дел 2: ЕФИКАСНОСТА НА УСТАВНИТЕ ГАРАНЦИИ ЗА ЗАШТИТА НА ЧОВЕКОВИТЕ ПРАВА

1. Заштитата на човековите права пред судовите во РМ

Судовите како заштитници на човековите права во РМ:

Судовите во РМ ги штитат човековите права непосредно, преку овозможување на секој граѓанин да се повика на заштита на слободите и правата пред судовите (редовните судови) како и посредно, преку оценка на законитоста на поединечните акти на органите на државната управа (управните судови). Повредите на некои позначајни слободи и права во одредени случаи се предвидени дури и како посебни кривични дела за кои судовите одлучуваат во кривична постапка.

Заштитата на човековите права е предмет на одлучување од страна на судовите заедно со споровите меѓу граѓаните, кривичните дела и прекршоците како и други работи што со закон се предвидени како судска надлежност. Она што е специфично за заштитата на човековите права во споредба со останатите односи и состојби кои се во надлежност на судовите е тоа што **не постои посебна постапка во која судовите одлучуваат за заштита на човековите права**. За разлика од ова, во споровите меѓу граѓаните се одлучува во рамки на парнична постапка, за кривичните дела и прекршоци се одлучува во кривична, односно прекршочна постапка, во оценка на законитоста на поединечните акти се одлучува во управен спор, а за останатите прашања судовите одлучуваат во вонпарнична постапка. Поради тоа, секој граѓанин кој што смета дека му е повредено некое од човековите права ќе може истото да го направи само во некоја од претходно споменатите постапки. Ова значи дека барањето за заштита ќе мора да исполни одредени критериуми од формален и материјален аспект како би било земено во предвид.

Судовите се должни да ги штитат сите слободи и права утврдени со Уставот (Чл. 50 ст. 1 од Уставот на РМ). Сепак, Законот за судови овој општ пристап го ограничува со тоа што во стварна надлежност на

судовите ги вметнува „слободите и правата на човекот и граѓанинот и правата на другите правни субјекти доколку тоа според Уставот не е во надлежност на Уставниот суд на Република Македонија“ (Член 5 став 1) . Според оваа одредба а. слободата на уверувањето, совеста, мислата и јавното изразување на мислата, б. политичкото здружување и дејствување и в. забраната на дискриминација на граѓаните по основ на пол, раса, верска, национална, социјална и политичка припадност се права за кои редовните судови не се надлежни. Оваа одредба е директно во спротивност со можноста да се бара заштита од дискриминација пред редовните судови уредена до Законот за спречување и заштита од дискриминација и Законот за работни односи за што досега судовите веќе постапувале во многу случаи.

Заштитата на човековите права пред судовите во 2016 година:

а. Заштитата на човековите права пред редовните судови

Ефикасноста на заштита на човековите права која ја обезбедуваат редовните судови ќе биде оценета преку студии на три поединечни случаи по кои постапуваат редовните судови во 2016 година, а кои се однесуваат на заштита на основните човекови слободи и права на граѓаните. Статистичките податоци во однос на бројот на судски постапки кои се однесуваат на заштита на човековите права во парница не постои можност да се обезбедат од причина што не постои посебен уписник во кој во редовните судови се упишуваат овие предмети.

Студија на случај 1: С.З. против МВР

Повреда на право на слобода на движење и дискриминација по етничка припадност

Како Апелационен суд потврди првостепенa пресуда во која како решителен факт е наведено дека Р. Македонија е земја потписничка на Шенгенскиот договор?

Факти на случајот:

Х.Х.¹⁴⁰ е лице од ромска етничка припадност, државјанин на Р. Македонија кое живее во Велес. Х.Х. работи во локалното комунално

претпријатие повеќе од 27 години. Во октомври 2014 година , Х.Х. тргнал на пат до Врање, Р. Србија во посета на семејството на неговиот покоен брат. Повод за посетата било да оддаде почит на гробот на неговиот брат кој што починал претходно, а Х.Х. не бил во можност да присуствува на погребот. Х.Х. заедно со неговиот син, снаа и двете внуциња купиле повратни билети до Врање, Р. Србија и со автобус полн со патници, во кои единствено тие биле од ромска етничка припадност, тргнале кон Врање.

По пристигнувањето на граничниот премин во автобусот влегол граничниот службеник. Кога дошол до Х.Х. ги проверил неговата и патните исправи на неговото семејство и го повикал да излезе од автобусот за да се упати кон службените простории заради дополнителни проверки. Таму Х.Х. бил испрашуван, а тој одговорил каде патува, со која цел и дека планира да остане од 3 до 4 дена. Ги приложил повратните билети и потврдата од работодавачот и рекол дека во себе има околу 100 евра. Х.Х. потенцирал дека се работи за краткотрајна посета на многу блиски роднини и дека нема да имаат никакви трошоци за сместување и храна. На Х.Х. му било само усно кажано дека нема да му биде дозволено да излезе од државата затоа што ќе барал азил во странство, но за тоа тој не добил никаков писмен акт за спречувањето, ниту пак му бил ставен штембил во патната исправа. Веднаш потоа со полициска придружба пред сите патници Х.Х. и неговото семејство биле симнати надвор од автобусот со што нивното патување било прекинато.

Судска постапка:

а. Тужба

Х.Х. поднесе тужба против МВР до надлежниот основен суд со која побара од судот да утврди повреда на *правото на слободно движење и правото на еднаквост* и да се задолжи тужениот да ја надомести материјалната и нематеријалната штета. Повредата на правото на слободно движење беше поткрепена со повикување на членот 27 став 3 од Уставот на РМ¹⁴¹. Овој член јасно уредува кога и како може да се ограничи слободата на движење што во конкретниот настан не било случај.

Повредата на *правото на еднаквост* е поткрепена со фактот што во автобусот единствено семејството на тужителот било со ромска етничка припадност и единствено тие биле спречени да излезат од државата. Оваа пракса е веќе идентификувана од релевантните институции како дискриминаторска (Народен правобранител на Р.Македонија¹⁴² и Комесарот за човекови права на Советот на

¹⁴¹ Слободата на движење може да се ограничи со закон, единствено во случаите кога е тоа потребно заради заштита на безбедноста на Републиката, водење на кривична постапка или заштита на здравјето на луѓето.

¹⁴² Годишен извештај за работата на Народниот правобранител на РМ за 2014, Скопје Март, 2015 стр. 83

¹⁴⁰ Заради заштита на идентитетот на лицето и неговите лични податоци во студијата ќе се користат иницијалите Х.Х.

Европа¹⁴³). Јасната непропорционалност на процентот на Роми засегнати од оваа пракса (повеќе од 95 %) во однос на вкупниот број на Роми во Р. Македонија (2,67%) неспорно укажува на постоење на дискриминаторско постапување кон оваа етничка група.

б. Одговор на тужба

Во одговорот МВР наведува дека „при намерата за напуштање на територијата на РМ потребно е да се почитуваат уставите и законите на другите држави членки на ЕУ за условите за влез и правото на слобода на движење во рамки на територијата на Р. Македонија во земја членка на ЕУ согласно чл. 5 од Шенген бордер код каде е потребно да се исполнат дополнителни услови потврдени со Анекс 1 од оваа Регулатива со која се оправдуваат или докажуваат мотивите и целите на патувањето и престојот во земја членка на ЕУ“. Понатаму во одговорот е наведено „Впрочем, со тужбата тужителот воопшто не докажува дали ги поседува сите потребни документи за излез од Република Македонија“ **без да прецизира во кои пропис кој има правна сила во РМ се уредени документите кои треба да се поседуваат при излез од државата, освен поседување и приложување на валидна патна исправа.**

в. Првостепена пресуда:

Основниот суд донесе пресуда со која го одби тужбеното барање како неосновано. Според судот, причината поради која на Х.Х. не му било дозволено да ја напушти границата е тоа што не поседувал гарантно писмо и немал доволно парични средства.

При изнесувањето на прописите, судот не наведува ниту една законска одредба која се однесува на суштинското прашање во случајот. Дали граничните службеници имаат овластување да спречат излез од територијата на РМ, поради тоа што лицето не поседува гарантно писмо или одредена сума на парични средства? Судот повикувајќи се единствено на исказот на сведокот-вработен кај тужениот (кој го извршил спорното дејствие) и на службената белешка подготвена од тужениот го прифаќа аргументот дека на Х.Х. не му бил дозволен излез од територијата на РМ затоа што не поседувал гарантно писмо и доволно парични средства, па според службените лица постоеле индикации дека лицата би ја злоупотребиле визната либерализација што пак претставувало закана за меѓународните односи на Р. Македонија со земјите членки на ЕУ.¹⁴⁴

Според Судот, сите лица биле еднакво третирани и дека преземените дејствија биле во согласност со прописите кои што важат во Р. Македонија, **притоа без да се наведе кои се тие прописи.** Понатаму судот наведува дека иако Р. Србија не е членка на ЕУ, но

е кандидат за членство на ЕУ исто како и Р. Македонија е **должна да ги почитува Уставот, законите и прописите на земјите членки на ЕУ**¹⁴⁵. Судот наоѓа дека сите дејствија преземени од овластените службени лица кај тужениот се во согласност со Уставот и законите и притоа наведува дека **Р. Македонија е потписничка на Шенгенскиот договор**¹⁴⁶. Судот понатаму образложува дека тоа што Р. Македонија е потписничка на Шенгенскиот договор бара од нас да преземаме обврски за вршење на зајакнати гранични проверки при намерата за излез на територијата на Р. Македонија во рамките на оперативната соработка и взаемна помош во борбата против нелегалната миграција.

г. Жалба:

На вака донесената пресуда Х.Х. навремено поднел жалба до надлежниот Апелационен суд. Во жалбата ги истакнал следниве клучни наоди:

- **Суштествени повреди на одредбите на парничната постапка**

Не се наведува пропис на кој се заснова одлуката иако тоа е задолжително (чл. 327 ст. 4 од ЗПП). Судот не изложи кој е тој пропис кој го овластува МВР да спречи излез од територијата на Р. Македонија поради непоседување на гарантно писмо или одредена количина на готовина во себе.

- **Погрешно и нецелосно утврдена фактичка состојба**

Судот утврдил дека РМ е потписничка на Шенгенскиот договор што е флагрантно неточно и општо познат факт. РМ, ниту е потписничка на овој договор, ниту пак има пристапено кон истиот. Судот заснова одлука на утврден факт дека Р. Македонија е потписничка на Шенгенскиот договор.

- **Погрешна примена на материјално право**

Поради фактот што не е наведен пропис во оваа пресуда поправилно би било да се каже дека се работи за „непримена“ на право отколку за погрешна примена на право. Повикувањето и засновањето одлука врз основа на член 5 од Шенгенскиот граничен кодекс е целосно неосновано, затоа што кодексот како регулатива на ЕУ нема правна сила во Р. Македонија. Од друга страна пак Р. Македонија со ниту еден меѓународен договор склучен со ЕУ или државите членки на ЕУ, а ратификуван во согласност со Уставот, се нема обврзано на директна примена на Шенгенскиот граничен кодекс.

д. Второстепена пресуда:

Апелациониот суд ја одби жалбата како неоснована и ја потврди

¹⁴³ Извештај од Нилс Муижниекс Комесар за човекови права на Советот на Европа по неговата посета на „поранешната југословенска Република Македонија“ од 26 до 29 ноември 2012, стр. 29, т.106, април 2013
¹⁴⁴ Пресуда П1.12/15 на Основен суд, Стр.5

¹⁴⁵ Пресуда П1.12/15 на Основен суд, Стр.5
¹⁴⁶ Пресуда П1.12/15, на Основен суд, Стр. 5

првостепената пресуда. Образложението содржи сувопарно одбивање на жалбените наводи без да се навлезе во суштинско аргументирање на случајот. Апелациониот суд **не одговори на клучниот жалбен навод дека првостепената пресуда не содржи повикување на пропис кој уредува дека на македонски државјанин за излез од територијата на Р. Македонија му се потребни гарантно писмо и одреден износ на готовина.**

Понатаму Апелациониот суд, преземајќи го образложението од првостепената пресуда, повторно се повикува на одреден **член 5 и Анекс 1** веднаш по споменувањето на Шенгенскиот договор што имплицира дека судот смета дека овие одредби се од тој договор. Апелациониот суд, идентично како и Основниот суд, повторно прави забуна помеѓу Шенгенскиот договор и Шенгенскиот граничен кодекс иако разликата меѓу овие два прописи беше детално образложена во жалбата. За Апелациониот суд воопшто не е спорно што клучниот пропис врз основа на кој е донесена одлука ниту е Устав, ниту е закон, ниту пак е меѓународен договор ратификуван од Р. Македонија. Напротив без да аргументира против жалбените наводи, судот ја потврдил спорната првостепена одлука¹⁴⁷.

ѓ. Заклучоци

Овој случај укажува на недостатоците на судската заштита на човековите права во Р. Македонија. Граѓанин на Р. Македонија од ромска етничка припадност со намера да го посети семејството на неговиот покоен брат во Р. Србија е спречен во неговиот обид да излезе од државата. Единствено тој и неговото семејството од цел автобус биле подложни на дополнителни контроли и единствено ним од сите патници во автобусот им е оневозможено да отпатуваат во Р.Србија. За спречувањето граѓанинот не добил никаков писмен акт. Овде не се работи за изолиран случај, туку за постапување кое се случува повеќе од четири години и е нотирано и од страна на Советот на Европа и од страна на Народниот правобранител на РМ.

Граѓанинот имајќи го предвид членот 50, став 1 од Уставот на Р. Македонија бара заштита пред надлежните судови во државата. Во тужбата образложува дека постапувањето пред се нема основ во ниту еден закон и дека ги повредува неговото право на слободно движење и право на еднаквост. Првостепениот суд носи пресуда со која ја одбива тужбата. Образложува дека сите преземени дејствија од граничните служби биле во согласност со прописите без притоа да цитира било која одредба која овластува спречување на излез од државата поради: „необразложување на причините за патувањето“ , „немање доволно парични средства“, или пак „непоседување на гарантно писмо“. Наместо тоа судот споменува одреден член 5 и Анекс 1 без да прецизира кој е тој пропис.

Она што е најзагрижувачки во првостепената пресуда е тоа што таа го содржи неточниот факт дека „Р. Македонија е потписничка на Шенгенскиот договор со кој од нашата држава се бара да се преземе обврски за зајакнати гранични проверки“.

Граѓанинот го искористил редовното правно средство и вложил жалба. Ги истакнал сите слабости и противречности на првостепената пресуда. Во жалбата укажува дека не постои пропис во македонскиот правен систем кој ги овластува граничните служби да спречат излез од државата поради споменатите причини и укажува дека не може да станува збор за примена на туѓ пропис на територија на Р. Македонија. За жал и покрај жалбените наводи Апелациониот суд ја потврдил првостепена пресуда со користење на идентичен јазик и фразеологија. Поради ова граѓанинот во овој случај останал без заштита на неговите човекови права во конкретниот случај.

Студија на случај 2: К.И. против МВР

Дискриминација врз основа на политичка припадност

Според судот нема место за постапка за заштита од дискриминација тогаш кога жртвата повела постапка за заштита на права од работен однос кои биле повредени како последица на дискриминација

Факти на случајот:

Х.Х.¹⁴⁸ е државјанин на Р. Македонија. Х.Х. е вработен во МВР уште од 15.06.1993 година . Поради докажаните резултати во работењето, тој напредувал во кариерата и во март 2006 година бил именуван за раководител на Инспекторатот за општ криминал и Инспекторатот за крвни и сексуални деликти. Сепак, и покрај понатамошниот успех во работата, тој во ноември 2006 година добил решение за прераспределување со кое бил деградиран на пониско работно место – инспектор. Во 2008 година, бил прераспределен на ново работно место со преместување во друг град. Од 2011 година е распределен на работно место самостоен инспектор за недозволена трговија со дрога и оружје во ПС Кавадарци при МВР-СВР Велес.

147 Пресуда на Апелационен суд ГЖ-5879/15 стр.3 и стр.4

148 Заради заштита на идентитетот на лицето и неговите лични податоци во студијата ќе се користат иницијалите Х.Х.

Со уредно приложена медицинска документација со која му е одредена привремена спреченост за работа, тој користел боледување во периодот од 04.11.2014 - 05.12.2014 година. На 24.11.2014 година лицето учествувало на трибина на политичка партија различна од владејачката. Веднаш, потоа била поведена постапка пред Комисијата за утврдување на дисциплинска одговорност при што му била изречена казна во износ од 15% од последната исплатена месечна нето плата на работникот во траење од шест месеци, наводно поради кршење на работната дисциплина на начин што го злоупотребил боледувањето. Како причина е наведено неговото присуство на трибина на опозициската политичката партија на 24.11.2014 година.

Судска постапка:

а. Тужба

Х.Х. поднесе тужба против МВР до надлежниот Основен суд со која побара од судот да утврди *дискриминација врз основа на политичка припадност и убедување*, да му се забрани на тужениот понатаму да презема дејствија на дискриминација против тужителот со кое се крши, или може да се прекрши правото на тужителот на еднакво постапување и да се задолжи тужениот да ја надомести материјалната и нематеријалната штета. Дискриминацијата беше поткрепена со повикување на членот 1 став 1 од Законот за спречување и заштита од дискриминација, како и член 3, член 4 став 1 точка 1, член 6 став 1, член 7 став 1 и член 5 став 1, точки 3 и 4 од истиот закон. Со овие одредби се уредува забраната на директна и индиректна дискриминација, меѓу другото, врз основа на политичка припадност, примената на законот од државните органи во работата и работните односи, како и дефинирање на поимите директна дискриминација, дискриминаторско однесување и постапување. Како резултат на ваквата дискриминација од потежок облик (повторена и продолжена дискриминација), според психијатриско вештачење, тужителот страдал од депресивно-анксиозен синдром, зголемен страв, зголемен крвен притисок, тахикардија, и се поинтензивни болки во лумбалниот предел на 'рбетот.

Повредата на забраната за дискриминација во областа на работата и работните односи и повредата на правата на еднаков третман со другите вработени е поткрепена со фактот што тужителот бил „де“ привилегиран на неоправдан начин на сметка на привилегирање на друго лице. Основот за назадување во кариерата не биле грешки во работата, ниту несоодветно образование, ниту пак недостаток од резултати. Напротив, тужителот поседувал соодветно образование и постигнул солидни, видливи и мерливи резултати во работата. Основот за дискриминацијата која кулминирала со дисциплинската

постапка со низа процесни недостатоци и изречената парична казна е политичката припадност на тужителот. Поточно, основот е политичкото „не“ припаѓање кон владејачката партија, односно политичката припадност, убедување и интересирање кон опозициската партија. Тоа е видливо од тенденциозното истакнување од страна на МВР на присуството на тужителот на „политичка трибина“ наместо на „јавен собир“.

б. Одговор на тужба

Во одговорот МВР приговара на застареност на тужбеното барање за повторена дискриминација која започнала од 2006 година, па наваму. Понатаму, наведува дека „*тужителот спрема другите вработени немал нееднаков третман во поглед на неговите права*“. Дополнително МВР истакнува дека: „*Тужителот воопшто немал наведено во што се состои нееднаквиот третман, односно истиот не доставил докази со кои ќе го стори веројатно, постоењето на дискриминацијата по наведениот основ во конкретниот случај.*“ Иако товарот на докажувањето дека немало дискриминација, согласно член 38 од Законот за спречување и заштита од дискриминација паѓа на тужената страна. Покрај тоа, МВР истакнува и дека „*тоа што против тужителот била водена дисциплинска постапка поради злоупотреба на боледување, не можело да се смета како дискриминација пореди неговото политичко убедување.*“

в. Првостепена пресуда¹⁴⁹:

Основниот суд донесе пресуда со која го одби тужбеното барање како неосновано¹⁵⁰. Според судот, *тужителот никогаш не бил распределен на работно место кое што е пониско од степенот на неговата стручна подготовка или стекнато работно искуство*. Судот покрај другото утврдува и дека тужителот често пати отсутувал од работа и бил на боледување поради претходно утврдена дијагноза посттравматско стресно растројство од страна на лекар специјалист психијатар, како и утврдената дијагноза лумбоишијалгија.

Судот утврдува и дека решението со кое работникот се казнува со парична казна во дисциплинска постапка поради наводна злоупотреба на боледувањето, е поништено како незаконито со пресуда потврдена и од Апелациониот суд во Скопје. Со тоа, според судот се потврдува дека во случајот не станува збор за дискриминација, туку за незаконито донесено решение во дисциплинска постапка, за кое веќе е одлучувано во судска постапка и има правна завршница.

Останатите наводи за дискриминација судот ги одбива како неосновани поради тоа што тужителот не доставил ниту еден доказ со кој тие ќе се потврдат.

¹⁴⁹ Во момент на публикување на овој извештај оваа постапка се наоѓа во фаза на жалба и поради изведените заклучоци и коментари се однесуваат само за првостепените
¹⁵⁰ Пресуда РО.бр.38/16 од 01.12.2016 година на Основниот суд Х.Х.

Според судот, поимот на дискриминација утврден во Законот за работни односи и Законот за спречување и заштита од дискриминација “не значи дека секоја нерамноправност или не давање на еднакви можности односно нееднакви третмани, значи и постоење на дискриминација на оној кој е обесправен или нееднакво третиран со друг, затоа што дискриминацијата не се однесува на широка морална или филозофска вредност на нееднаквиот третман, туку таа се однесува и применува само на онаа повреда од нееднаков третман, и на оние лица кои споделуваат некоја заедничка заштитена карактеристика во овие два закони; со закон може да се обезбедат правила според кои наводното неправично, неправедно или нерамноправно постапување се оправдува и во таков случај тоа постапување може да изгледа морално неправедно или неправично, но сепак да не се работи за дискриминаторско постапување.”

Студија на случај 3: “Но пасаран” против БЕГ (Балкан енерџи груп) Пвреда на право на сопственост и задолжување со парична обврска за услуга која не се користи

Дали редовните судови можат да ги заштитат човековите права кога се повредуваат со пропис за кој Уставниот суд утврдил дека е уставен и законит?

Факти на случајот:

Советот на Град Скопје во 1998 година донесе Услови за снабдување со топлинска енергија на подрачјето на град Скопје со кои воспостави обврска за корисниците кои ќе се исклучат од системот за топлинска енергија да плаќаат одреден надоместок согласно Тарифниот систем¹⁵¹. Одредбата беше оспорена пред Уставниот суд. Судот ја укина¹⁵² спорната одредба со образложение дека Законот за енергетика (ЗЕ) од 1997¹⁵³ година не воспоставува обврска за лицата кои немаат статус на корисници да плаќаат надомест. Според тоа, штом со Законот врз основа на кој се донесени условите во кои е содржана спорната одредба, не е воспоставена обврска за плаќање надоместок, таква обврска не може да се воспостави со подзаконски акт.

Во 2011 година се донесе нов Закон за енергетика¹⁵⁴ кој исто така не ги задолжува исклучените корисници од системот на топлинска

енергија со плаќање на надоместок. Доуредувањето на прашањата поврзани со снабдувањето со топлинска енергија Законот го остава на Регулаторната комисија за енергетика (РКЕ). РКЕ со Правилата за снабдување со топлинска енергија повторно ја воспостави обврската за плаќање на надоместок од страна на исклучените потрошувачи¹⁵⁵. Оваа одредба беше повторно оспорена пред Уставниот суд, меѓутоа овој пат Судот одлучи да не поведе постапка за оценка на уставноста и законитоста на оваа одредба, спротивно на одлуката која ја донел четири години претходно. Во образложението Судот се повикува на спецификите на колективните објекти на домување каде исклучените потрошувачи објективно користеле дел од топлинската енергија испорачана на нивните соседи поради што било оправдано истите да бидат задолжени со плаќање на одреден надоместок. Судот не дава правни аргументи зошто го сменил ставот во однос на овој проблем.

Како последица на оваа одредба на повеќе од 2.000 домаќинства во Скопје им се испорачуваат месечни фактури. Против дел од домаќинствата кои, или не се во можност да плаќаат, или сметаат дека незаконски се задолжени и не ги плаќаат фактурите, поведени се голем број на судски спорови. Со судските спорови граѓаните се изложени на плаќање како на износот со кој се задолжени со фактурите, така и на плаќање на нотарските, судските и трошоците за извршување. На ваков начин овие граѓани трпат штетни последици. Со цел да ги заштитат своите права, група граѓани засегнати од оваа пракса основаше здружение кое има за цел да ги штити правата и интересите на потрошувачите исклучени од системот на топлинска енергија.

Правно прашање:

Дали и како може да се бара заштита на личните и имотните права на граѓаните кои се повредени со дејствија на приватно лице, а врз основа на пропис за кој Уставниот суд не се впуштил во оценка на неговата уставност и законитост?

Судска постапка:

а. Тужба

Здружението поднесе тужба во парнична постапка против Регулаторната комисија за енергетика (РКЕ) и Трговското друштво за снабдување до топлинска енергија (ТДСТЕ) пред Основниот суд Скопје 2, со која во име на своите членови побара Судот да го заштити нивното уставно загарантираното право на сопственост како неприкосновено лично право.

151 Чл. 52 ст. 3 Услови за снабдување со топлинска енергија на подрачјето на град Скопје, Службен гласник на Град Скопје бр.15/1998 и 9/2002

152 Одлука У.бр 148/2008 од 4.2.2009 година

153 Службен весник на Република Македонија“ бр.47/1997, 40/1999, 98/2000, 94/2002, 38/2003 и 40/2005

154 Службен весник на Република Македонија“ број 16/2011 и 136/2011

155 Во чл. 53 ст. 2 од Правилата.

Според здружението, Правилата донесени од РКЕ со пречекорување и спротивно на ЗЕ и постапките на ТДСТЕ, формално правно и применети во пракса, претставуваат директна повреда на личните права на членовите на тужителот гарантирани со Уставот и меѓународните договори.

Тужбата се заснова на два клучни аргументи. Прво, РКЕ со донесувањето на спорните одредби од правилата ги пречекорила своите овластувања содржани во ЗЕ со што е исполнет **елементот на противправност** на дејствието. РКЕ е овластена само да ги доуреди одредбите од ЗЕ, а не и да воспостави нови права и обврски за граѓаните кои што го засегаат правото на сопственост. Сопственоста може да се ограничи само кога се работи за јавен интерес утврден со закон што овде не е случај. Со правилата е овозможено ТДСТЕ да ги задолжува граѓаните со што е исполнет елементот на постоење на штетна последица. Вториот аргумент се однесува на непостоењето на правен однос врз основа на кој ТДСТЕ може да ги задолжува граѓаните.

Со тужбата здружението бара од судот: а) Да утврди дека Регулаторната комисија, со носење на Правилата надвор од овластувањата на ЗЕ овозможила да се преземат дејствија со кои се повредува правото на сопственост, б) Да утврди дека со тоа што без правен однос друштвото фактурира и присилно наплатува го повредува правото на сопственост, и в) Да ги задолжи тужените да се воздржат од дејствија со кои во иднина се врши повреда на правото на сопственост.

б. Одговор на тужба

Првотужениот, односно Регулаторната комисија за енергетика одговорот на тужбата го засноваше на аргументот дека уставноста на правилата е во надлежност на Уставен суд и е веќе еднаш оценета, па согласно тоа не постои надлежност на редовниот суд. Второтужениот исто така побара да се отфрли или одбие тужбата од причина што тие како деловен субјект биле должни да постапуваат согласно прописите вклучувајќи ги и спорните Правила.

в. Првостепена пресуда

Судот со решение¹⁵⁶ ја отфрли поднесената тужба како недозволена со образложение дека со тужбата се “бара утврдување на факти, а не постоење, или непостоење на некое право, или правен однос”, кои произлегуваат од ЗЕ и Правилата. Според Судот, со тужба за утврдување може да се бара дали има постоење или непостоење на правен однос, а не и утврдување на факт. Според Судот во овој случај барањето да се утврди дали се или не повредени правата на граѓаните е фактичко прашање и како такво не е дозволено да се истакне во тужба за утврдување.

г. Жалба:

Во жалбата Здружението истакнува дека Судот не може да реши дека тужбата која се однесува на заштита на уставно загарантираните слободи и права е недопуштена и дека тоа е целосно во спротивност со чл. 4 алинеја 1 од Законот за судовите кој ја уредува надлежноста на судовите и каде јасно е наведено дека Судовите одлучуваат во постапка уредена со Закон меѓудругото и за *правата на човекот и граѓанинот и правно заснованите интереси*.

Заклучоци:

Суштински проблем кој се наметнува при оценката на ефикасноста на судската заштита на човековите права е непостоењето на јасна постапка за како одредено лице на кое му е повредено одредено право може да побара заштита. Граѓаните се приморани да ги користат парничната или кривичната постапка при што треба да ги исполнат формалните и материјалните претпоставки за да ги започнат тие постапки. Кај парницата мора да постои јасно одреден тужител и тужен и да се исполнат условите за активна и пасивна легитимација што секогаш не е едноставно во овие случаи како на пр. повреда на тајноста на комуникациите. Кој во ваков случај е тужениот, а кој оштетениот? Кај парницата постои и товар на докажување кој со исклучок на постапката за дискриминација е секогаш на товар на тужителот кој нема пристап до докази кои најчесто се во владение на државните органи. Со исклучок на одредбата од чл. 9а од Законот за облигационите односи, не постои друга материјална одредба која што овозможува граѓанин да бара заштита на повредено човеково право од редовните судови. Кога одредена повреда на човеково право е инкриминирана како кривично дело постои можност за кривична постапка. Но, и во овој случај постојат одредени пречки во однос на обезбедување на доказите кога постапката се води по приватна тужба или пак во случаите кога постапката се води по службена должност, а јавното обвинителство ќе одлучи дека нема простор за водење на кривична постапка.

Рестриктивниот пристап при заштитата на човековите права во 2016 година од страна на судовите во Р. Македонија, особено е видлив во случаите кои беа претходно анализирани. Правото на жалба и постапувањето на Апелационите судови не значи и дека ќе има соодветна и правилна оценка на законитоста на првостепената одлука. Факт е дека Апелационен суд потврди првостепена пресуда во која што како решителен факт е утврдено дека „Р. Македонија е земја потписничка на Шенгенскиот договор“ што е далеку од вистината. Особено загрижувачки е толкувањето дека не постои простор за постапка за заштита од дискриминација во случаите кога лицето повело постапка за заштита на правата од работен однос кои се повредени исклучиво поради нееднаков третман чија заштита е јасно

уредена со посебни постапки. Со ваквото толкување судовите упорно одбиваат да ја констатираат општо раширената дискриминација врз основа на политичка припадност во РМ.

2. Уставниот суд на Р. Македонија

Уставниот суд на Р. Македонија како заштитник на човековите права

Уставниот суд на Р. Македонија ги штити човековите права на два начина. Прво преку оценка на уставноста и законитоста на законите и останатите општи правни акти. Уставниот суд има овластување да поништи, или укине пропис доколку оцени дека тој ги засега, или ги повредува уставно загарантираните слободи и права на граѓаните. Покрај оваа можност, Уставот на Р. Македонија има предвидено уште едно средство преку кое Уставниот суд директно се вклучува како заштитник на правата и слободите, а тоа е можноста секој граѓанин да побара директна заштита од Уставниот суд во случај кога му е повредено некое од правата за кои е предвидена уставно-судска заштита¹⁵⁷.

Заштитата на човековите права од страна на Уставниот суд на Р. Македонија во 2016 година

а. Оценка на уставноста и законитоста на прописите и општите акти

Во 2016 година Уставниот суд донесе вкупно 187 решенија и одлуки по поднесени иницијативи од граѓани за оценка на уставноста и законитоста на прописи. Притоа доминираа решенијата за отфрлање на иницијативите во дури 82 случаи, а потоа решенијата за неповедување на постапка за оценка на уставност и законитост во 62 случаи. Во 14 случаи Уставниот суд поведе постапка за оценка на уставноста и законитоста, а во 15 случаи донесе одлуки со кои поништи односно укина одредби како неуставни односно незаконити. Во однос на видовите прописи и областите кои се предмет на нивно уредување, доминираа иницијативи кои се однесуваат на прописите кои ги уредуваат правата од работен однос во државниот и јавниот сектор

(Закон за административни службеници-10 иницијативи, Закон за судска служба-4 иницијативи), како и деталните урбанистички планови-8 иницијативи). Ова укажува дека граѓаните повеќе се обраќаат до Уставниот суд тогаш кога со некој пропис директно им се навлегува во одредени специфични права (пр. права од работен однос или измена на одреден детален урбанистички план) отколку заради потребата за почитување на одредени општи принципи како што се владеењето на право и правната сигурност.

Во 2016 година Уставниот суд во повеќе случаи директно одлучуваше по иницијативи кои се однесуваа на основните човекови слободи и права. Од особен интерес би го издвоиле прашањето за дискриминацијата кон жените во однос на можноста за продолжување со работа по надминување на законската граница за пензионирање која за жени е до 65, а за мажи до 67 години, како и за дискриминација на вработените во јавниот сектор, наспроти вработените во приватниот. Судот утврди дека одредбата од Законот за работните односи со која се воспостави оваа можност е спорна и дискриминаторска, па ја укина¹⁵⁸. Од друга страна пак, во одлуките кои се однесуваат на посебните закони кои ги уредуваат правата од работен однос кои не даваат можност за продолжување на работниот однос над она што е предвидено како возраст за пензионирање, Судот зазема став според кој законодавецот има право различно да ги уредува возрастите за пензионирање, па според тоа очигледниот различен третман има законски основ и не е дискриминаторски¹⁵⁹.

Судот расправаше и за проблемот со доставата во парничната постапка и извршувањето, кој создава значителни проблеми во однос на правото на сопственост во случаите кога без никаква информација се блокираат банкарските сметки на граѓаните. Од интерес за јавноста беа и постапките кои се однесуваа на прашањето околу задолжителната вакцинација. Контраверзи предизвика и одлуката на Уставниот суд која се однесуваше на Законот за помилување, а со која се овозможи донесувањето на одлуката за помилувањата од страна на Претседателот на Р. Македонија, што пак водеше кон заострување на политичката криза во земјата.

б. Барање за заштита на слободи и права

Во 2016 година¹⁶⁰ само седум (7) граѓани побараа заштита на слободите и правата од Уставниот суд на Р. Македонија што во споредба со минатата година претставува речиси двојно намалување. Трендот на намалување на бројот на поднесени барања и недоволното користење на ова уставно средство за заштита на слободите и правата продолжи и оваа година. Уставниот суд на Р. Македонија реши девет

157 Слободата на уверувањето, совеста, мислата и јавното изразување на мислата, политичкото здружување и дејствување и забраната на дискриминација на граѓаните по основ на пол, раса, верска, национална, социјална и политичка припадност

158 У бр. 114/2014 од 29.6.2016
159 У. Бр. 7/2016 од 25.5.2016
160 Заклучно со 21.10.2016 година.

(9) предмети по барањата поднесени во 2016 и 2015 година. Во осум (8) од нив судот ги отфрли барањата поради ненадлежност или други процесни пречки, додека во еден (1) случај го одби барањето како неосновано. Судот не утврди ниту една повреда на право во 2016 година. Последната и единствена одлука во која Судот утврди повреда на право беше донесена во 2010 година¹⁶¹. Статистички приказ на поднесените барања до Уставниот суд на Р. Македонија е содржан во табелава подолу.

Поднесени барања за заштита на слободи и права во периодот 2012 – 2016¹⁶²

	2012	2013	2014	2015	2016 ^{162/1}
Поднесени барања	25	22	13	13	7
Решени предмети	27	13	16	14	8
Отфрлени барања	21	13	14	12	7
Одбиени барања	6	/	2	2	1
Утврдена повреда на право	0	/	/	/	/

Граѓаните се обраќаа до Уставниот суд за заштита на повеќе различни човекови права. Значителен дел од барањата се однесуваа на сторена дискриминација по основ на политичка или социјална припадност. Од друга страна пак, со дел од барањата се бараше заштита на права за кои Уставот не предвидува надлежност на Уставниот суд, како што се правото на сопственост или правата од работен однос. Не беа ретки ниту барањата со кои се бараше Уставниот суд да постапува како институционален суд и да поништи, или укине одлука на судски, или управни органи без да има повреда на некое од човековите права за кои е предвидена надлежност на Судот. Како последица на тоа, најголемиот дел од барањата и во 2016 година се отфрлија без впуштање во расправа за суштината на случајот.

Уставниот суд иако согласно Деловникот по правило треба да одлучи за заштита на слободите и правата по одржана јавна расправа (Чл. 55 ст.1), во пракса го избегнуваше ова процесно дејствие. Во 2016 година одржа само една јавна расправа во предметот У.бр. 165/2014. Оваа тенденција на не-одржување на јавни расправи за поднесените барања за заштита на слободите и правата е започната од претходно (2011 година). Не-одржувањето на јавни расправи може значително да го отежне утврдувањето на фактите во поединечен случај што може да биде од суштинско значење за носењето на одлука.

Од донесените одлуки во 2016 година од посебен јавен интерес се три (3). Тие се однесуваат на случаи во кои граѓаните бараат заштита заради дискриминација. Во останатите шест (6) случаи се работеше за одлуки во кои неспорно Уставниот суд немаше надлежност и затоа нема да бидат обработени во овој извештај. Во два (2) случаи Судот постапуваше по поднесени барања за заштита од граѓани кои сметаат дека се дискриминирани заради нивната политичка припадност, а во еден заради нивната социјална припадност (професија). Заради присутноста на оваа негативна појава во македонското општество особено при вработувањето и работата во државните и јавните органи и институции важно е да се анализира како Судот гледа на дискриминацијата по овие основи.

Случајот У.бр. 165/2014 се однесува на барање за заштита од дискриминација по основ на политичка припадност. Барателите работеле на раководни функции во локалното комунално претпријатие и биле активни членови на политичка партија. На локалните избори во 2013 година политичката партија чии членови биле тие ја изгубила локалната власт. Веднаш, по изборите настануваат промени во раководната структура на претпријатието и започнуваат притисоци врз вработените кои не биле членови и симпатизери на партијата на власт. Барателите биле деградирани во службата со тоа што биле прераспределени од раководните позиции на пониски работни места, како наплатувач на фактури/читач на водомери. Лицата повеле судски постапки за враќање на работното место од кое биле прераспределени. Постапките не биле правосилно завршени кога лицата побарале заштита од Уставниот суд заради сторената дискриминација. Судот го отфрлил поднесеното барање, затоа што оценил дека не е надлежен. Според Судот, со барањето се барало да се поништат акти (решенијата за распределување) кои се предмет на поништување во други судски постапки (судските постапки за заштита на права од работен однос) а, кои не се правосилно завршени. Судот толкува дека барањето се однесува за права од работен однос што се прашања од надлежност на редовните судови и како такво не потпаѓа под надлежност на судот.

Во случајот У.бр. 23/2016 барателот исто така побарал заштита поради дискриминација по основ на политичка припадност. М.А. бил вработен во МВР. Во 2014 година на јавен настан по повод меѓународниот ден на трудот дал изјава пред камера која била презентирана на една од националните телевизии. Изјавата ги содржала следниве пораки; „За неистомислениците и партиските неподобни кадри следат дисциплински мерки и бркање од работа. Политички прогон пред се на луѓе кои не се партиски припадници на актуелното владејачко раководство, се наоѓа на начин тие да се дискредитираат и замолчат и да обрнеме внимание дека точката на вриење ќе дојде набргу, доколку не се преземат сериозни мерки“. Во моментот на давањето на изјавата М.А. не бил на работа, ниту во униформа меѓутоа, напоменал дека работи во МВР. По објавување на изјавата против М.А. била поведена дисциплинска постапка поради

161 Одлука У.бр. 84/2009 од 10.2.2010 година.

162 Извор-Преглед на работата на Уставниот суд на РМ за 2012, 2013, 2014 и 2015. Достапни на <http://www.ustavensud.mk/domino/WEBSUD.nsf>.

162/1 Извор-Одговор на барање за слободен пристап до информации од јавен карактер од Уставниот суд на РМ бр. 28/16/3 од 8. 11.2016 година.

остварена комуникација со јавноста без овластување од министерот. М.А. бил санкциониран со деградирање на работната позиција пониска за две нивоа. М.А. поднел тужба пред редовниот суд, меѓутоа поради неплаќање на судската такса на време судот донел одлука со која се констатирало дека тужбата била повлечена. Оваа одлука била обжалена меѓутоа Апелациониот суд ја одбил како неоснована. М.А. поднел барање до Уставниот суд на Р. Македонија за заштита на слободите и правата со образложение дека одлуката на судовите не била правна, туку политичка и дека тој е жртва на дискриминација по основ на политичка припадност. Со барањето М.А. побарал да се понишат судските одлуки на редовните судови. Уставниот суд барањето го отфрлил. Според Судот барањето „барателот всушност го доставува со цел да се предизвика поинаков исход од оној кој е содржан во одлуката на првостепениот суд кој констатирал повлекување на тужба, потврдена со одлуката на второстепениот суд, а заради пропуштање на дејствие од страна на тужителот-сега барателот кое бил должен да го преземе согласно Законот за парничната постапка, а не го презел и кое барателот истото не го спори“. Ова судот го толкува како барање судот да постапува како касационен суд и да поништи акти на редовните судови како би се овозможило повторно процесуирање на тужбата пред надлежниот суд за што Уставниот суд нема надлежност.

Дискриминацијата по основ на социјална припадност беше предмет на одлучување во случајот У.бр. 125/2015. М.К. работела како нотар. Во 2013 година таа наполнила 62 години и ги исполнила условите за старосна пензија, меѓутоа Министерот за правда не донел решение за престанок на нејзината служба и таа продолжила со работа. Во 2015 година пред да наполни 64 години, врз основа на член 104 став 2 и 3 од Законот за работни односи (ЗРО), го известила Министерот за правда дека сака да продолжи со работа до 65 години. Министерот ја известил дека продолжувањето не може да се примени во нејзиниот случај, затоа што Законот за нотаријат поинаку ги применува условите под кои престанува службата. По неколку дена Министерот донел решение со кое и престанала службата како нотар. М.К. повела управен спор против решението каде се повикува на повреда на уставно загарантираното право на работа под еднакви услови. Управниот суд ја одбил тужбата како неоснована со образложение дека институцијата „нотар не може да се подведе од поимот работник“ и поради тоа ЗРО не е применлив во овој случај. М.К. поднела жалба која Вишиот Управен суд ја одбил со идентично образложение. Она што е специфично во целиот случај е што никој не дава одговор зошто на М.К. не и престанала службата кога наполнила 62 години како што наложува Законот за пензиско и инвалидско осигурување. М.К. поднела барање за заштита на слободите и правата до Уставниот суд на Р. Македонија во кое што се повикува на повреда на уставното право на работа со дискриминаторскиот третман по основ на нејзиниот професионален статус (социјална припадност) како и вработените во државните органи кои се во слична ситуација. Уставниот суд барањето за заштита на слободите и правата го одбил со

образложение дека „членот 104 од Законот за работните односи не може да се применува за сите вработени во сите области на општествениот живот од причини што од неговата содржина јасно произлегува дека тој има супсидијарна примена во случаи кога со друг закон истата проблематика е уредена поинаку, како што е во случајов со Законот за нотаријат“. Според Судот, не може да се претпостави дека лицата кои вршат јавна служба пренесена од државата или во име на државата и вработените во стопанството треба да имаат иста, односно еднаква положба во однос на сите права и аспекти од работниот однос.

Заклучоци:

Многу мал број граѓани се одлучуваат да побараат заштита од страна на Уставниот суд. Ограничената надлежност, иако придонесува, не е единствен фактор кој што има за последица мал број на поднесени барања за заштита на слободите и правата. Само за споредба, вкупниот број на претставки поднесени до Народниот правобранител кои се однесуваат на правото на недискриминација (само едно од трите права за кои е предвидена надлежност на Уставниот суд) изнесува 53¹⁶³ и е неколкукратно поголем од бројот на поднесени барања за заштита на правата.

Граѓаните, вклучувајќи ги и адвокатите, се недоволно запознаени со условите кога може да се бара заштита на слободите и правата како и со правната природа на одлуките на Уставниот суд што има за последица голем број на отфрлени барања. Уставниот суд на Р. Македонија, со одредени исклучоци, не одржува јавни расправи по поднесените барања за слободите и правата, иако согласно Деловникот по правило е должен тоа да го прави.

Толкувањето на Уставниот суд (Во случајот У.бр. 165/2014) значително ја отежнува заштитата од дискриминација кога таа се случува во врска со работните односи. Дискриминацијата во овие случаи се реализира преку скратување на одредени права од работен однос (пр. плата, годишен одмор, унапредување и слично). Со други зборови заради политичката припадност на одреден работник/чка им се скратуваат одредени права. Доколку лицето сака да ги заштити овие свои права мора да поведе постапка за заштита на правата од работен однос пред граѓанските судови во релативно кратки рокови. Доколку граѓанинот побара и заштита од Уставниот суд тогаш Судот ќе го отфрли барањето со образложение дека граѓанинот веќе побарал заштита од страна на редовните судови.

Уставниот суд при одлучување по поднесените барања е рестриктивно врзан со наводите и правните квалификации во

163 Годишен извештај на Народниот правобранител на РМ за 2015.

барањата. Во случајот У.бр. 23/2016 иако од фактите изнесени неспорно произлегува дека правото кое на лицето му е повредено е слободата на изразување, кое право се вбројува во тие што се предмет на заштита од страна на Уставниот суд, сепак Судот останал врзан со барањето кое се однесувало на повреда на правото на еднаквост и барањето го отфрлил.

3. Постојана анкетна комисија за заштита на човековите права во РМ

Постојаната анкетна комисија за заштита на човековите права како заштитник на човековите права во РМ

Постојаната анкетна комисија за заштита на слободите и правата на граѓанинот е работно тело на Собранието на Р. Македонија предвидено со Уставот на Р. Македонија (чл. 76 ст. 2 од Уставот). Мандатот на Комисијата¹⁶⁴, иако не вклучува истражни и судски функции, е особено важен за системот за заштита на човековите права, затоа што овозможува директен надзор и следење на состојбата со заштитата на човековите права од страна на пратениците како претставници на граѓаните. Наодите на Комисијата се основ за поведување постапка за утврдување на одговорност на носителите на јавните функции, доколку тие ги имаат повредено човековите слободи и права (чл. 76 ст. 3 од Уставот). За да се спречи мајоризација во работата на Комисијата од страна на парламентарното мнозинство, претседателот и заменикот на претседателот на Комисијата доаѓаат од редовите на опозицијата. (чл. 108 ст. 2 од Деловникот на Собранието на Р. Македонија).

Активности на Постојаната анкетна комисија за заштита на човековите права во 2016 година

Постојаната анкетна комисија за заштита на слободите и правата на граѓанинот и во текот на 2016 година беше целосно нефункционална и не одржа ниту една седница. Пасивноста на ова работно тело започна во 2011 година откако се одржаа парламентарни избори и се избра нов парламентарен состав. Од 2011 до 2013 година беа закажани само пет седници на ова работно тело од кои ниту една за суштински прашања од областа на заштитата на човековите права во Р. Македонија¹⁶⁵ и сите не беа завршени.

Од 2013 година до денес не беше закажана, ниту одржана, ниту една седница на Комисијата, што укажува на очигледното затајување на еден од уставните механизми за заштита на човековите права во Р. Македонија¹⁶⁶.

Причините за пасивноста на ова работно тело можат делумно да се препишат на постојаната политичка криза која ја зафати државата од декември 2012 година и продолжи до денес. Политичката криза ги помести приоритетите на пратениците подалеку од заштитата на човековите права на граѓаните кои ги претставуваат. Дополнително, во истиот период е забележан и тренд на ослабнување на надзорните функции на Собранието воопшто, како на пр. пасивноста на работните тела за надзор над УБК и над ПИМ мерките за следење на комуникациите. Сепак, независно од овие две „објективни“ причини, пасивноста на ова работно тело кое е предвидено со Уставот во голема мера укажува во колкава мера заштитата на човековите права е приоритет за народните претставници.

Нефункционирањето на ова работно тело придонесува и за постојаното влошување на состојбата со заштитата на човековите права во Р. Македонија. Отсуството на дебата за повредите на човековите права кои се случуваа во изминатиот период во законодавниот дом, како на пр. масовното следење на комуникациите, оневозможи идентификување на политичка и морална одговорност за повредите. Пасивноста на ова тело придонесе кон стварање на општо прифатеното мислење дека прекршителите на човековите права во Р. Македонија се неказниви, што пак влијаеше негативно на довербата на граѓаните во Собранието на Р. Македонија.

Заклучоци:

Ова уставно воспоставено парламентарно тело веќе подолг период е нефункционално што е погубно за вклучувањето на Собранието во заштитата на човековите права. Особено загрижува тоа што нефункционирањето на ова тело може да се препише на мошне нискиот односно непостоечки приоритет кој парламентарците му го даваат на заштитата на човековите права. Исходот од парламентарните избори од декември 2016 година повторно не влева надеж дека ова тело ќе профункционира.

¹⁶⁴ Дефиниран во чл. 2 т. 8 од Одлуката за основање на постојани работни тела на Собранието на РМ бр. 85/2014

¹⁶⁵ Три седници (2, 4 и 5) се однесуваа на дискусија во однос на наодите од Извештајот на ЕК за напредокот на РМ, една (3) за Извештајот на Народниот Правобранител и Дирекцијата за заштита на личните податоци додека една (1) за Договорот за работа на Постојаната анкетна комисија.

¹⁶⁶ Известување бр. 37-4549/3 од 18.11.2016 година од Собранието на РМ.

4. Народниот правобранител на РМ

Народниот правобранител како заштитник на човековите права во Р. Македонија

Народниот правобранител е орган воспоставен со Уставот на Р. Македонија кој ги штити уставните и законските права на граѓаните кога им се повредени од органите на државната управа и од други органи и организации што имаат јавни овластувања (чл. 77 од Уставот на Р. Македонија). Надлежноста на овој орган е попрецизно уредена во Законот за Народниот правобранител каде покрај заштитата на правата на граѓаните, оваа институција ги штити и начелата на недискриминација и правична застапеност на припадниците на заедниците. Народниот правобранител ја следи состојбата со почитувањето на човековите права и укажува на потребата од нивна заштита, спроведува соодветни истражувања, организира едукативни активности, навремено и редовно ја информира јавноста, соработува со граѓанскиот сектор, меѓународните организации и академската јавност, дава иницијативи за усогласување на домашната правна регулатива со меѓународните и регионалните стандарди за човековите права.

Народниот правобранител врши превенција од тортура и друг вид на сурово, нечовечно, или понижувачко постапување, или казнување преку спроведување на редовни и ненајавени посети на местата во кои престојуваат лица лишени од слобода. Од посебен интерес за Народниот правобранител е и заштитата на правата на децата и лицата со попреченост, заштитата од тортура и друго нечовечко однесување во местата каде што лицата можат да бидат или се лишени од слобода, недискриминација и правична застапеност, како и почитувањето на принципот за судење во разумен рок и несовесно и неодговорно вршење на работите на судските служби.

Народниот правобранител постапува по поднесена претставка, меѓутоа доколку оцени дека е потребно може да поведе постапка и по сопствена иницијатива. Народниот правобранител има должност и право да да ги прибави сите факти и докази што се од суштествено значење за одлучување по претставката, а државните органи се должни да ги достават. Кога Народниот правобранител ќе констатира дека се повредени уставните и законските права на подносителот на претставката од државен орган, тој може:

- да даде препораки, предлози, мислења и укажувања за начинот на отстранување на констатираните повреди;
- да предложи повторно да се спроведе определена постапка согласно со законот;
- да покрене иницијатива за поведување на дисциплинска или прекршочна постапка против службено, односно одговорно лице и

- да поднесе барање до надлежниот јавен обвинител за покренување на постапка заради утврдување на казнена одговорност, против службено односно одговорно лице, како и активно да учествува во постапката со право да даде предлози и мислења.

Активности на Народниот правобранител во 2016 година

Народниот правобранител во февруари 2016 година изрази загриженост за можноста Претседателот да може да помилува лица осудени за кривични дела против половата слобода и половиот морал, сторени спрема деца и малолетници. Тој оцени дека со оваа одлука на Уставниот суд се уриваат сите направени реформи за унапредување на заштитата на децата и најдобриот интерес на детето, па поради тоа го повика Претседателот со крајна внимателност да постапува по ова прашање. Дополнителна загриженост Народниот правобранител изјави и за можноста за помилување на лица осудени за кривични дела против изборите и гласањето, укажувајќи дека правото на глас треба да се остварува без притисоци, уцени и закани, а санкционирањето на овие дела треба да биде во насока на јакнење, а не на слабеење на институциите и владеењето на правото¹⁶⁷.

Во годинешниот извештај за 2015 година кој беше презентираан во 2016 година, Народниот правобранител констатираше дека се зголемува бројот на поплаки за кршење на човековите права и бројот на утврдени повреди на човековите права, а се намалува бројот на прифатени интервенции на Народниот правобранител. Како особено загрижувачки беа издвоени следниве области: незаконското следење на комуникациите полициската бруталност; бегалската криза; лошиот затворски систем; притисоците врз средношколците; противзаконската наплата на радиодифузната такса, и ретроактивното укинување на правата од социјална заштита¹⁶⁸.

Народниот правобранител го следеше постапувањето на полициските служби при справувањето со протестите т.н. „Шарена револуција“, реагираше и на повредата на меѓународните стандарди за почитување на правото на слобода на информирање преку фактот што новинарите на протестите биле попречени во вршење на својата работа и имало притисоци врз нив¹⁶⁹.

Народниот правобранител остро реагираше на промената на датумот за полагање на државната матура (од 4 јуни на 28 мај 2016 година), одлука донесена спротивно на Законот за средно образование и подзаконските акти и го повика Министерот да ја повлече ваквата одлука. Според правобранителот, со оваа одлука се скрати времето за подготвување на учениците со оглед на тоа што редовната настава

167 Извор: http://ombudsman.mk/mk/novosti_i_nastani/181314/reakcija_na_narodniot_pravobranitel_po_donesenata_odluka_na_ustavniot_sud_za_ukinuvanje_na_zakonot_.aspx

168 Извор: http://ombudsman.mk/upload/Godisni%20izvestai/GI-2015/GI_2015-za_pecat.pdf

169 Извор: http://ombudsman.mk/mk/novosti_i_nastani/181324/soopshlenie_vo_vrska_so_protetite_vo_skopje_i_priveduvanje_na_demonstrantite.aspx

трае до 20 мај, а оценките од државната матура се одлучувачки фактор за запишување на факултет и за можноста на студентот да влезе во определена квота за упис. Народниот правобранител сметаше дека роковите за полагање не смеат да зависат од датумот на одржување на предвремените парламентарни избори, и дека МОН постапувал нетранспарентно во овој случај и без консултација со Народниот правобранител¹⁷⁰.

Народниот правобранител достави иницијатива со предлог закон за измени на Законот за азил и привремена заштита, бидејќи со постоечките одредби се отежнува семејното обединување на лицата со статус на признаен бегалец и лице под супсидијарна заштита, што е спротивно на Директивата на правото за семејно обединување на ЕУ. Дополнително беше предложено и бришење на членот 10-а со кој му се оневозможува на лицето да докаже дека од за него лични причини не е безбедно да се врати во земјата од која влегол во Р. Македонија, иако таа спаѓа во редот на безбедни трети земји¹⁷¹.

Народниот правобранител го презентираше Извештајот на Националниот превентивен механизам за 2015 година во кој констатираше проблеми кај полициските станици кои се однесува на непочитување на меѓународните стандарди за задржување, влошување на состојбите во казнено поправните домови, особено во лошиот систем на здравствената заштита, како и во врска со очигледните пропусти во поглед на соодветно прифаќање, евиденција, правна помош, исхрана и транспорт на мигрантите од мигрантската/бегалската криза¹⁷².

Народниот правобранител во 2016 година објави пет посебни извештаи за одредени состојби кои се однесуваат на заштитата на човековите права. Во Информацијата за правата на децата и лицата со посебни потреби (деца и лица со церебрална парализа, Даунов синдром, интелектуална попреченост, слепи и слеповидни лица), Народниот правобранител укажува на проблемите со кои се соочуваат овие лица во поглед на пристапот до образованието како и здравствената и социјалната заштита¹⁷³. Останатите извештаи се однесуваат на правото на хоспитализација на дете со придружник¹⁷⁴, почитување и остварување на правото на учество на детето во донесување одлуки во средните училишта¹⁷⁵, условите за извршување на воспитно-поправната мерка упатување во воспитно-поправен дом¹⁷⁶, како и примената на правото на правична застапеност¹⁷⁷.

170 Извор: http://ombudsman.mk/mk/novosti_i_nastani/181325/reakcija_na_narodniot_pravobranitel_po_povod_promenata_na_rokovite_za_polaganje_na_drzhavna_matura.aspx

171 Извор: http://ombudsman.mk/mk/novosti_i_nastani/211342/narodniot_pravobranitel_do_vladata_na_republika_makedonija_dostavi_inicijativa_so_predlog_zakon_za_.aspx

172 Извор: <http://ombudsman.mk/upload/NPM-dokumenti/Izvestai/NPM%20Godisen%20izvestaj-2015-mk.pdf>

173 Исто
174 Извор: <http://ombudsman.mk/upload/Istrazuvanja/2016/Hospitalizacija%20na%20deca%20so%20pridruznik-2016.pdf>

175 Извор: <http://ombudsman.mk/upload/Posebni%20izvestai/2016/Ucestvo%20na%20deca%20vo%20sredno-Mk.pdf>

176 Извор: <http://ombudsman.mk/upload/Istrazuvanja/2016/Informacija%20VPD%20Tetovo-Ohrid-mk.pdf>

177 Извор: <http://ombudsman.mk/upload/Posebni%20izvestai/2016/Ucestvo%20na%20deca%20vo%20sredno-Mk.pdf>

Заклучок:

Народниот правобранител на Р. Македонија во 2016 година ги идентификуваше и укажуваше на клучните проблеми и предизвици кои се однесуваат на заштитата на човековите права во државата. За сите сериозни предизвици со кои се соочува Р. Македонија, а кои се однесуваат на заштитата на човековите права Народниот правобранител во рамки на своите надлежности поведе постапки и ја информираше јавноста користејќи јасен речник без непотребни фрази за ублажување на проблемот. Правобранителот е препознаен во јавноста и особено меѓу граѓаните што е особено видливо од бројот на граѓани кои дневно се обраќаат до оваа институција преку канцелариите на Народниот правобранител. Во март 2017 година стапува во сила измената на Законот на Народниот правобранител¹⁷⁸ со која ќе се воспостави можност, оваа институција да се појави во својство на т.н. *пријател на судот* или *amicus curiae* со што би се зајакнала судската заштита на човековите права во случаи каде Народниот правобранител веќе констатирал дека постои повреда на некое од правата.

178 Законот за изменување и дополнување на Законот за Народниот правобранител („Службен весник на Република Македонија“ бр. 181/2016)

Дел 3: Преглед на одлуки на Европскиот суд на човековите права донесени во 2016 година кои се однесуваат на Република Македонија

Во 2016 година, Европскиот суд за човекови права донесе 10 пресуди за Република Македонија. Во три од нив, кои се однесуваат на четири лица, Судот од Стразбур не нашол повреда. Во останатите, кои се однесуваат на вкупно девет лица, Судот пресудил во полза на апликантите, наоѓајќи повреда на член 6, став 1, член 8 од Конвенцијата и член 1 од Протоколот бр.1 на Конвенцијата.

Со пресудите донесени од Европскиот суд за човекови права против Р. Македонија во 2016 година, државата од буџетот треба да им плати на апликантите вкупно 29.100 евра на име нематеријална штета, како и 2.460 евра за трошоци на постапка и 5.400 евра за материјална штета доколку не му го врати возилото на еден од апикиантите. Ова значи дека во 2016 година, Р. Македонија треба да плати вкупно **31.560** евра.

1. Правда за судиите / „Кадија те тужи, кадија те суди“

*Геровска - Попчевска против Република Македонија*¹⁷⁹, *Јакшовски и Трифуновски против Република Македонија*¹⁸⁰, *Попоски и Дума против Република Македонија*¹⁸¹

Станува збор за три случаи пред Стразбур во кои пет судии ги оспорија своите разрешувања од функцијата поради нестручно и несвесно вршење на судиската функција. Апликантката од првиот случај Г-ѓа Снежана Геровска Попчевска била разрешена од Судскиот совет по проверка на граѓански случај за кој таа судеа во прв степен (случај „Бачило“) поради погрешна примена на процесното и материјалното право во случајот.

Во вториот случај Г-дин Гоце Јакшовски бил разрешен затоа што не се однесувал одговорно во спроведувањето на постапката во граѓански предмет, а дека Г-динот Мирослав Трифуновски не се однесувал одговорно во истрагата за наводното самоубиство на затвореник. Во третиот случај Г-дин Иво Поповски бил разрешен поради прекршување на правилата за правно застапување на странките во граѓански случај во кој тој судел. Г-ѓа Виолета Дума била разрешена по две основи: прво, затоа што не успеала да го утврди вистинскиот идентитет на осуденото лице во кривична постапка во која таа судеа и второ, поради тоа што таа не се изземала од друг кривичен предмет во кој постоел потенцијален конфликт на интереси. Сите пет апликанти ги обжалиле разрешувањата во втор степен пред Советот за одлучување по жалби на Врховниот суд. Сите жалби биле одбиени. Г-ѓа Геровска Попчевска и Г-ѓа Дума поднеле и уставни жалби до Уставниот суд, кои биле отфрлени со обраложение дека Уставниот суд немал надлежност да ја преиспита законитоста на одлуката на Судскиот совет. Г-динот Трифуновски повел и управен спор за неговото разрешување, но неговата тужба била одбиена како недопуштена.

Врз основа на членот 6, став 1 (право на правично судење) од Конвенцијата, сите апликанти во основа се жалеле дека телата¹⁸² кои ги разгледувале нивните случаи не биле ниту независни, ниту непристрасни. Г-ѓа Геровска Попчевска особено се жалела за учеството на тогашниот Претседател на Врховниот суд и Министерот за правда во одлучувањето за нејзиното разрешување, наведувајќи дека двајцата имале претходно донесена одлука за нејзиниот случај: првиот врз основа на неговото учество во Граѓанскиот оддел и општата седница на Врховниот суд во кој гласале за правни мислења кои биле неповолни за неа; а вториот како претседател на Комисијата за борба против корупцијата ја покренал постапката против неа и потоа како член на Судскиот совет гласал за нејзиното разрешување. Останатите четири апликанти се жалеле дека членови на Судскиот совет кои ги иницирале постапките против нив, подоцна учествувале во носењето одлука на Судскиот совет за нивно разрешување. Г-динот Јакшовски и Г-динот Трифуновски, исто така, се жалеле дека Советот за жалби формиран во рамките на Врховниот суд е составен од судии чија кариера целосно зависи од Судскиот совет.

Судот во Стразбур утврдил повреда на член 6, став 1 во сите три случаи, односно за сите пет апликанти.

Во случајот на Г-ѓа Геровска Попчевска, Судот во Стразбур заклучил дека таа имала легитимни основи за стравување дека судијата Д.И. имал предубедување дека таа треба да биде разрешена за нестручно и несвесно вршење на судиската функција уште пред тоа прашање да дојде пред Судскиот совет. Односно, „судијата Д.И., како претседател на Врховниот суд, со учество во одобрувањето на судското мислење од,

179 Случај Геровска-Попчевска против РМ (Жалба бр.48783/07)

180 Случај Јакшовски и Трифуновски против РМ (Жалби бр.56381/09 и 58738/09)

181 Случај Попоски и Дума против РМ (Жалби бр.69916/10 и 36531/11)

182 Судскиот Совет и Советот за одлучување по жалби во рамките на Врховниот суд

барем, општата седница на тој суд, изразил мислење кое не е во корист на жалителката. Од тие причини, неговото натамошно учество во оспорената постапка за утврдување нестручно и несовесно вршење на судиската функција пред Судскиот совет не е во согласност со барањето за непристрасност согласно член 6 став 1 од Конвенцијата¹⁸³.

Исто така, „Судот смета дека учеството во тоа тело на министерот за правда, како член на извршната власт, ја нарушил неговата независност во конкретниов случај“¹⁸⁴. Според тоа, Судот заклучува дека Судскиот совет што судел во случајот на жалителката не бил „независен и непристрасен“ трибунал согласно членот 6 став 1 од Конвенцијата и нашол повреда на дадениот член.

Во случајот на Г-дин Јакшовски и Г-дин Трифуновски, „Судот смета дека системот во кој подносителите на барањата, како членови на Судскиот совет кои ги спровеле предистрагите и на чие барање биле поведени оспорените постапки, подоцна учествувале во донесувањето на одлуките за разрешување на жалителите од судиската функција, фрла објективен сомнеж врз непристрасноста на тие членови кога се одлучувало за основаноста на случаите на жалителите.“¹⁸⁵ Според тоа, Судот утврдува повреда на членот 6 став 1 од Конвенцијата.

Во случајот на Г-дин Попоски и Г-ѓа Дума, „Судот смета дека системот во кој членови на Судскиот совет кои ги спровеле предистрагите и на чие барање биле поведени оспорените постапки, подоцна учествувале во донесувањето на одлуките за разрешување на жалителите од судиската функција, фрла објективен сомнеж врз непристрасноста на тие членови кога се одлучувало за основаноста на случаите на жалителите.“¹⁸⁶ Според тоа, и во овој случај постои повреда на членот 6 став 1 од Конвенцијата.

Досудена нематеријална штета: по 4.000 евра за секој од апликантите;

Трошоци за постапка: 900 евра на Г-ѓа Геровска-Попчевска;

300 евра за Г-дин Трифуновски;

150 евра за Г-ѓа Дума;

2. Право на непристрасен суд

*Митров против Република Македонија*¹⁸⁷

По сообраќајната несреќа во која животот го загубила една млада жена, апликантот, г-дин Слободан Митров бил осуден за „тешки дела против безбедноста на луѓето и имотот во сообраќајот“. Поради тоа што жртвата на сообраќајната несреќа била ќерка на М.А. која била претседател на кривичниот оддел при Основниот суд во Струмица, апликантот побарал, неговиот случај да биде префрлен во друг суд. Ова барање било одбиено откако судиите назначени да судат во овој предмет, изјавиле дека нема да бидат под влијание на фактот дека жртвата била ќерка на колешка. М.А. не била член на Судскиот совет, но имала статус на жртва во постапката како мајка на починатата. Во тој период, во кривичниот оддел на Основниот суд имало само четири судии вклучувајќи ја и М.А. Сите биле вработени со полно работно време и имале слични функции. Затоа, не може да биде исклучено дека меѓу нив се изградиле и лични врски. Претседателот на Судскиот совет (Ц.К.) кој судел во дадениот случај работел со М.А. најмалку две години и половина а, претходно работел за неа како судски службеник. Апликантот бил осуден и казнет со казна затвор во траење од 4,5 години. Неговата жалба била одбиена. Пред Судот во Стразбур апликантот се жалел на недостаток од непристрасност врз основа на член 6, став 1.

Судот даде особена тежина на значењето на постапката за М.А., која ја загубила својата осумнаесетгодишна ќерка и поднела барање за надомест од осигурителната компанија на апликантот, за коешто одлучил истиот совет на судии кој пресудил за вината на апликантот. Под овие околности, фактот што Ц.К. бил претседател на советот кој одлучувал за вината на апликантот покренал објективно оправдани сомнежи за неговата непристрасност. Слични заклучоци се применливи и за сите судии во тој суд. Важно е и дека домашното законодавство овозможува префрлање на предмет во друг надлежен суд и неспорно е дека ваква пракса била применета во слични околности. Согласно тоа, Судот во Стразбур едногласно утврдил повреда на член 6, став 1.

Досудена нематеријална штета: 3.600 евра

Трошоци за постапка: 660 евра

¹⁸³ Случај Геровска-Попчевска против РМ (Жалба бр.48783/07), Пресуда од 7.01.2016, параграф 52

¹⁸⁴ Случај Геровска-Попчевска против РМ (Жалба бр.48783/07), Пресуда од 7.01.2016, параграф 55

¹⁸⁵ Случај Јакшовски и Трифуновски против РМ (Жалби бр.56381/09 и 58738/09), Пресуда од 7.01.2016, параграф 44

¹⁸⁶ Случај Попоски и Дума против РМ (Жалби бр.69916/10 и 36531/11), Пресуда од 7.01.2016, параграф 48

¹⁸⁷ Предмет Митров против РМ (Жалба бр. 45959/09), Пресуда од 2 јуни 2016 година

3. Долготрајност на постапка

*Петреска против Република Македонија*¹⁸⁸

Г-ѓа Десанка Петреска била вработена во Агенцијата за разузнавање, но била прогласена за технолошки вишок на 28 февруари 2001 година. Таа го оспорила нејзиното отпуштање, но првостепениот суд го одбил тужбеното барање, констатирајќи дека била отпуштена врз основа на интерни прописи усвоени од работодавачот и одобрени од Владата на 27 февруари 2001 година. Прописите се однесувале на намалување на бројот на вработените на работни позиции како таа на Г-ѓа Петреска. Апликантката се жалела дека прописите не може да важат во нејзиниот случај, затоа што во времето на нејзиното отпуштање не биле влезени во сила. Апелациониот суд ја отфрлил жалбата на апликантката, а потоа и Врховниот суд ја отфрлил изјавената ревизија.

Потпирајќи се на член 6, став 1¹⁸⁹, Г-ѓа Петреска се жалела меѓу другото и на должината на постапката во нејзиниот случај. Судот утврдил дека постапката траела шест години и девет месеци на три нивоа на судски инстанци. Земјаќи ги предвид комплексноста на предметот, поведението на апликантката и на релевантните органи и ризикот за апликантката во спорот, Судот во Стразбур утврдил повреда на член 6, став 1 од Конвенцијата, во поглед на должината на постапката.

Досудена нематеријална штета: 1.200 евра

Трошоци за постапка: 800 евра

4. Неправична постапка за лустрација¹⁹⁰

*Ивановски против Република Македонија*¹⁹¹

Апликантот, г-дин Трендафил Ивановски бил претседател на Уставниот суд на Република Македонија и бил разрешен од функцијата како резултат на постапката за лустрација. Врз основа на Законот за лустрација¹⁹², апликантот поднел писмена изјава дека не соработувал со органите за државна безбедност¹⁹³. Комисија за верификација на факти донела заклучок дека изјавата на апликантот не била во согласност со доказите со кои таа располага. Овие наводи апликантот ги оспорил на јавна седница, но Комисијата ја одбила неговата жалба. Потоа, Г-динот Ивановски поднел тужба против одлуката на Комисијата, која му била отфрлена, исто како и жалбата која ја поднел до Врховниот суд. Пред и за време на постапката за лустрација, се водеше контроверзна јавна дебата помеѓу членови на владеачката партија и Уставниот суд.

Пред Судот во Стразбур, апликантот се жалел дека целокупната постапка за лустрација била нефер, врз основа на Член 6, став 1 од Конвенцијата. Понатаму, се жалел и на повреда на член 8¹⁹⁴, особено поради тоа што одлуките во постапката за лустрација имале комплексно влијание врз неговата репутација, достоинство и морален интегритет. Во поглед на наводната целосна неправичност на постапката, Судот во Стразбур особено придал значење на отвореното писмо¹⁹⁵ во кое Премиерот ги искористил првичните наоди на Комисијата за лустрација за да го прогласи г. Ивановски за соработник на безбедносните служби на претходниот режим. За Судот било доволно тоа што постапката имала неповолен исход за апликантот и дека содржината на изјавата на Премиерот и начинот на кој била дадена се некомпатибилни со концептот на „независен и непристрасен трибунал“.

Судот се повикува и на извештајот за напредок на Република Македонија од Европската конвенција од ноември 2010 година, каде стои дека постапката за лустрација во случајот на г-дин Трифуновски „покренува загриженост за притисок врз независноста на судството“. Сето тоа било доволно Судот да заклучи дека постапката, земена во целина не ги задоволрила стандардите на правично судење и да утврди повреда на член 6, став 1 од Конвенцијата во однос на целокупната правичност на постапката.

190 Се работи за првиот случај на лустрација во државата

191 Ивановски против РМ (Жалба бр.29908/11), 21 јануари 2016 година

192 Законот за определување дополнителен услов за вршење на јавна функција, усвоен од Парламентот на 22.01.2008, влезен во сила осум дена подоцна, а се применува пет години од неговото важење

193 Согласно споменатиот закон сите носители на јавни функции и кандидати биле должни да поднесат изјава дека не соработувале со органите на државната безбедност во периодот помеѓу 2 август 1944 и 30 јануари 2008 година.

194 Право на почитување на приватниот и семејниот живот

195 Додека постапката за лустрација пред Комисијата била во тек, на 24 септември, 2010, медиумите пренеле отворено писмо адресирано до „противниците на лустрацијата“ од Премиерот на државата, потпишан во својство на претседател на партијата на власт во кое меѓудругото изјавил дека Комисијата јавно открила дека член на Уставниот суд бил соработник на органите на државната безбедност.

Во поглед на повреда на членот 8, Судот наоѓа дека мешањето во остварувањето на правата од тој член било непропорционално со легитимната цел. Имено, апликантот не само што бил разрешен од функцијата во Уставниот суд, туку му била изречена и забрана за вработување во јавна служба или во академската заедница во траење од пет години, со која практикувањето на неговата професија станало речиси невозможно. Земајќи во предвид дека Законот за лустрација е донесен 16 години по носењето на демократскиот Устав на Република Македонија, како и фактот дека апликантот бил регрутиран од безбедносните служби додека бил малолетник, а престанал да соработува во 1983 година, или 27 години пред постапката за лустрација да биде покрената против него, Судот не е убеден дека по истекот на овој временски период, апликантот воопшто претставувал закана за демократското општество, за да може да се оправдаат ваквите широки рестрикции на неговите професионални активности, поради тоа што се смета дека со истекот на времето значително се намалува оваа закана. Поради тоа, судот наоѓа повреда и на член 8 во овој случај.

Досудена нематеријална штета: 4.500 евра

Трошоци за постапка: 850 евра

5. Конфискување на приватна сопственост

*Василевски против Република Македонија*¹⁹⁶

Во 2004 година Г-дин Љупчо Василевски купил товарно возило од компанијата М. и го регистрирал на негово име. Но, во 2006 година товарното возило му било конфискувано врз основа на судска наредба што била издадена во 2003 година во кривична постапка за шверцување на шеќер против претходниот сопственик на тоа возило. Приговорот на извршувањето на наредбата за одземање бил отфрлен како недопуштен, Кривичниот суд сметал дека немал процесна основаност. Жалбата на апликантот била отфрлена од истите причини.

Паралелно Г-дин Василевски покренал граѓанска постапка во која барал да се утврди дека е сопственик на товарното возило и државата да му го врати во сопственост. Судовите, иако утврдиле дека Г-дин Василевски бил совесен сопственик на возилото како и дека кога го купувал не знаел дека е употребено за сторување кривично дело, заклучиле дека одземањето на товарното возило било задолжително според релевантното национално законодавство.

Г-дин Василевски се жалел дека му била одземена сопственоста спротивно на членот 1 од Протоколот бр. 1 на Конвенцијата. Судот во Стразбур утврдил дека постоело попречување на правото на апликантот на мирно уживање на сопственоста како и дека одлуката за одземање вклучувала трајно пренесување на сопственоста. „Судот утврди дека извршувањето на одлуката за одземање, која како резултат имала одземање на сопственоста врз товарното возило од апликантот, наметнала претеран товар врз истиот“¹⁹⁷. Судот во Стразбур оценил дека има повреда на оваа одредба и дека Република Македонија треба да му го врати одземеното товарно возило во состојбата во кое било во времето на неговото одземање или доколку тоа не е можно, да му исплати на апликантот 5, 400 евра на име материјална штета.

¹⁹⁶ Василевски против Република Македонија (Апликација бр. 22653/08)

¹⁹⁷ Случај Василевски против Република Македонија (Апликација бр. 22653/08), Пресуда од 28 април 2016, Параграф 61

ГОДИШЕН ИЗВЕШТАЈ

2016

ЗА ЕФИКАСНОСТА НА ПРАВНАТА ЗАШТИТА НА
ЧОВЕКОВИТЕ ПРАВА
ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Македонско здружение на млади правници

КОНТАКТ ИНФОРМАЦИИ НА ПРОЕКТОТ

Проект на УСАИД за заштита на човековите права
Македонско здружение на млади правници

Ул. Донбас 14/1-6, 1000 Скопје
Tel. +389 (0) 2 3220 870

contact@myla.org.mk | www.myla.org.mk